

**НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
„ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ”
УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК**

ВАСИЛЬЧАК Світлана Василівна

УДК: 338.439.5:637.1

**РОЗИТОК ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА ТА РИНКУ
МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ В КАРПАТСЬКОМУ
РЕГІОНІ УКРАЇНИ**

**08.00.04. – економіка та управління підприємствами (за видами
діяльності)**

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Львівській національній академії ветеринарної медицини імені С.З. Гжицького.

Науковий консультант – доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
КРИСАЛЬНИЙ Олександр Васильович,
Національний науковий центр „Інститут
аграрної економіки” УААН, завідувач
відділу науково-організаційного
забезпечення

Офіційні опоненти:

Провідна установа -

Захист відбудеться на засіданні спеціалізованої вченої ради
в Національному науковому центрі „Інститут аграрної
економіки” УААН за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного
наукового центру „Інститут аграрної економіки” УААН за адресою: 03680, м.
Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10.

Автореферат розісланий .

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В процесі трансформації та побудови ринкового механізму молочна економіка наткнулася на ряд бар'єрів і перешкод, які пригальмували її розвиток, а в багатьох випадках привели до регресії галузі. Принципи ринкової економіки виявилися для молочного скотарства досить болючими, зокрема в ситуації низького платоспроможного попиту населення, недоступних і високопроцентних кредитів, високої інфляції, а ліквідація дотацій привела до недостатніх фінансових оборотів, дефіциту фінансів, збитковості галузі.

Наслідком структурних змін в економіці, приватизації майна, сучасної організації ринку продукції стали суттєві зміни ролі і значимості суб'єктів ринку молока і молочних продуктів, порушення традиційних зв'язків між ними, переорієнтація їх інтересів. Негативні тенденції, які привели до зниження попиту спровокували глибоку регресію виробництва і переробки молока. Попередня виробнича орієнтація була замінена орієнтацією ринковою, що посилює як внутрішню, так і зовнішню конкуренцію.

Тваринницькі галузі, зокрема скотарство, в тому числі і молочне, опинилися в такому кризовому стані, що з достатньою ймовірністю можна вести мову про необхідність реанімації галузі. Засоби цієї галузі, в першу чергу приміщення, опинилися найменш ліквідними і практично не придатними для використання в інших цілях, а необґрунтовані рішення щодо їх приватизації та не достатньо чітке правове регулювання цих процесів привели до їх руйнації в багатьох селах.

Процеси, які відбувалися в економіці, привели до суттєвих змін на ринку продовольства в цілому, зокрема ринку молока і молочних продуктів. Збільшилась чисельність учасників ринку, змінилась їх участь у формуванні кінцевого продукту, посилюється їх самостійність, вагомішими стали економічні цілі діяльності, що знайшло відображення в зміні асортименту та якості пропонованої на ринок продукції, формуванні пропозиції продукції, цін та фінансових результатів господарювання. Нові українські реалії та інтеграційні наміри держави вимагають нових підходів щодо оцінки цих процесів, розробки конкретних напрямків дій на перспективу.

Негативні процеси на ринку молока і молочної продукції стали передусім результатом проблем, які нагромадилися в первинній ланці ланцюга “виробник-споживач” – в молочному скотарстві. Серед них особливе місце займають скорочення поголів'я корів, відсутність чіткої спеціалізації і концентрації виробництва, розбалансованість кормової бази, недосконалість виробничої інфраструктури, фактична відсутність чіткої регламентації між учасниками ринку молока.

Не меншої уваги заслуговують питання покращення якості продукції, зменшення втрат на всіх стадіях виробництва та надходження продукції до споживача, підвищення продуктивності праці та скорочення затрат ручної праці, зниження собівартості продукції та підвищення рентабельності її

виробництва, організація збутової діяльності, одержання надійної та достовірної інформації про вихід продукції і її розподіл.

Залишається багато нез'ясованих проблем стосовно діяльності учасників ринку молока та молочної продукції. Часто тимчасові вигоди та амбіції керівників беруть верх над продуманою і обгрунтованою стратегією розвитку та співпрацею учасників ринку.

Вивченню проблем ринку продукції сільського господарства, зокрема молока і молочних продуктів, особливу увагу приділяють вчені Інституту аграрної економіки УААН, інших провідних наукових і навчальних аграрних закладів УААН. Вагомий вклад в розробку теорії та практичних засад формування та функціонування ринку продовольства, в тому числі і ринку молока і молочних продуктів внесли В.Г. Андрійчук, П.С. Березівський, В.І.Бойко, П.І.Гайдуцький, Т.Г.Дудар, В.Н.Зимовець, М.М.Ільчук, О.В.Крисальний, В.Я. Месель-Веселяк, Т.Л.Мостенська, П.Т. Саблук, Г.В.Черевко, О.М.Шпичак, В.В.Юрчишин та багато інших вчених. Ними сформовані теоретико-методологічні засади вивчення ринку аграрної продукції, підходи щодо вирішення практичних завдань. Разом з тим, на фоні розробки загальнотеоретичних і прикладних досліджень формування ринку продукції нез'ясованими залишились ціла низка конкретних питань з даної проблеми, які потребують вирішення. Багато проблем в умовах трансформації вітчизняної економіки є новими і можуть мати різні шляхи розвитку, цілком і непередбачувані, зокрема з огляду на те, що економічні питання часто переплітаються з соціальними та політичними, що передбачає їх невизначеність.

Особливої уваги потребують два аспекти даної проблеми. Це – формування ринку конкретних видів продукції та врахування регіональних особливостей формування ринку продукції.

Регіональний аспект розглядуваної проблеми очевидний. Специфіка Карпатського регіону в його місцезнаходженні, природних та соціально-економічних особливостях істотно відрізняє його від інших регіонів України і має безпосередній вплив як на рівень виробництва сільськогосподарської продукції, ведення галузей виробництва, зокрема і молочного скотарства, так і на формування та функціонування ринку сільськогосподарської продукції, зокрема молочних продуктів.

Без звернення уваги на традиції місцевого населення, особливості ведення сільського господарства та приватизаційних, демографічних і соціальних процесів дати об'єктивну оцінку і виробити конкретні пропозиції для конкретного регіону неможливо.

Саме це і визначає загальну спрямованість даного дослідження на вирішення проблеми раціонального формування і функціонування регіонального ринку молока і молочних продуктів

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям і проблематика досліджень та розроблені у дисертації концептуальні підходи узгоджуються з основними напрямками та змістом ряду державних програм, зокрема Національною програмою розвитку

агропромислового комплексу і соціального відродження села України на 1999- 2010 роки. Тема дисертації є складовою частиною комплексного плану наукових досліджень кафедри економіки і організації Львівської національної академії ветеринарної медицини імені С.З. Гжицького “Розробка рекомендацій підвищення ефективності функціонування тваринництва в умовах трансформації аграрної економіки ” (номер державної реєстрації U019401023336...). Роль автора у виконанні науково-дослідних робіт полягає в з’ясуванні проблем формування і функціонування ринку молока і продуктів його переробки.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування та розробка концептуальних основ і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності виробництва молока, вдосконалення формування та функціонування ринку молока і молочних продуктів з урахуванням особливостей конкретного регіону.

Завдання дослідження, виходячи з мети, охоплюють:

- з’ясування суті і особливостей ринку молока і молочної продукції;
- уточнення теоретичних і методологічних положень дослідження ефективності виробництва та ринку молока і молочних продуктів;
- розробку методологічних підходів та вдосконалення показників оцінки ефективності сільського господарства, зокрема молочного скотарства;
- виявлення закономірностей у формуванні попиту та пропозиції на ринку молока і молочних продуктів;
- оцінку сучасних тенденцій в розміщенні, спеціалізації та ефективності виробництва молока;
- вдосконалення механізму взаємовідносин в ланцюгу “виробник – споживач” молока і молочної продукції;
- опрацювання стратегічних засад розвитку молочного скотарства з врахуванням Спільної сільськогосподарської політики ЄС та інтеграційних намірів України;
- вдосконалення загальних принципів організації виробництва молока;
- визначення ролі та організація маркетингової діяльності на ринку молока і молочної продукції;
- розробку пропозиції щодо розвитку інтеграційних процесів між учасниками ринку молока і молочної продукції;
- розробку пропозицій щодо вдосконалення формування та регулювання ринку молокопродуктів.

Предмет і об’єкт дослідження. Предметом дослідження є теоретичні і методологічні положення процесу ефективного господарювання в молочному скотарстві та формування ринку молока і молочних продуктів в умовах ринкової трансформації вітчизняної економіки.

Об’єктом дослідження стали взаємовідносини суб’єктів ринку молока і молочних продуктів (виробників всіх категорій, переробників, споживачів та посередників), які мають вплив на виробництво та формування ринку молока і молочних продуктів в межах Карпатського регіону.

Методологія і методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є класичні положення ринкової економічної теорії, фундаментальні праці та розробки вітчизняних і зарубіжних вчених з питань розвитку та ефективного функціонування ринку продовольства, діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення суспільних явищ і процесів, які відбуваються в ринковій економіці.

Відповідно до задач, поставлених у дисертаційній роботі, використовувалися наступні методи дослідження: для вивчення об'єкта дослідження та окремих його складових частин застосовувалися методи статистичного спостереження, аналізу і синтезу, варіації; для порівняння показників за роками - методи порівняння, абсолютних та відносних величин, рядів динаміки; для начного зображення показників розвитку та функціонування ринку молока і молочних продуктів – графічний і табличний методи; для визначення взаємозв'язків і взаємозалежностей – методи групування, кореляційно-регресивного аналізу, дисперсії тощо. Широке застосування в роботі знайшли і такі методи, як абстрагування, аналогії, розрахунково-конструктивний, монографічний тощо. У сукупності дані методи складають методику дослідження обраної теми.

Інформаційно-нормативною базою дослідження та обґрунтування висновків і рекомендацій стали чинні законодавчі та нормативно-правові акти, постанови уряду країни з питань здійснення аграрної реформи та регулювання ринкових відносин, організації вітчизняної статистики і переходу обліку на міжнародні стандарти, Земельний кодекс України, матеріали Державного комітету статистики України, обласних управлінь статистики, статистично-бухгалтерська звітність сільськогосподарських формувань, довідково-нормативні матеріали і наукова література з теми дослідження, матеріали фінансової звітності, наукових конференцій, рекомендації науково-дослідних установ щодо ефективного функціонування ринку молока і молочних продуктів, монографічні та періодичні видання, результати соціологічних обстежень.

В основу робочої гіпотези покладено припущення щодо необхідності і доцільності покращення кількісних і якісних параметрів ефективного функціонування галузі молочного скотарства та ринку молока і молочних продуктів на регіональному рівні.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна результатів дослідження полягає в наступному:

Вперше:

- обґрунтовано теоретико-методологічні засади розвитку кооперації в посередстві агропромислового виробництва;
- запропоновано підходи щодо розробки програми реструктуризації галузі молочного скотарства з врахуванням вимог Спільної сільськогосподарської політики та процесів, що відбуваються в Європейському Союзі.

Удосконалено:

- класифікацію форм продовольчих ринків на міжрегіональному рівні та міждержавному;
- підходи щодо розробки стратегії розвитку молочного скотарства на перспективу.

Одержали подальший розвиток:

- система особливостей функціонування молочного скотарства як галузі сільського господарства, що впливає на організацію обороту продукції та формує економічні наслідки учасників ринку;
- наукові засади визначення напрямів розвитку інтеграційних процесів в молокопродуктовому підкомплексі;
- запропоновано підхід щодо вдосконалення формування та регулювання ринку молока і молочних продуктів на підставі ринкового механізму, державного та внутрігосподарського регулювання;

Практичне значення одержаних результатів полягає у формуванні наукової основи для вдосконалення функціонування ринку молока і молочних продуктів, поглиблення організаційно-господарських, технологічних і економічних зв'язків між партнерами ринку, визначення стратегії і тактики їх діяльності.

Практична цінність роботи полягатиме у можливості використання запропонованих нових та вдосконалених методичних підходів щодо оцінки ринку молока і молочної продукції та покращенні параметрів його функціонування. Результати наукових досліджень передані управлінням агропромислового розвитку: Львівської облдержадміністрації (довідка № 10-01/7-287 від 12.10.2006р.) та Івано-Франківської облдержадміністрації (довідка № 31/01-13/01 від 24.01.2006р.); Рогатинської райдержадміністрації (довідка № 01-07/244 від 8.12.2005р.), Мукачівської райдержадміністрації (довідка № 2 від 12.01.2006р.) та Горохівської райдержадміністрації (акт № 4В від 18.08.2005р.); управлінням сільського господарства і продовольства Городоцької райдержадміністрації (довідка № 01/234 від 7.12.2005р.) та Рожищенської райдержадміністрації (акт № 2В від 19.05.2005р.); управлінням сільського господарства Перемишлянської райдержадміністрації (довідка № 261 від 1.12.2005р.); Рогатинській райдержадміністрації (довідка № 753/04-12/11 від 8.12.2005р.). На даний час результати наукових досліджень використовуються у виробничій діяльності багатьох підприємств, наприклад: СВК імені М.Грушевського Рогатинського району (довідка № 631 від 18.11.2005р.) та ДП „Аромат” Філія „ЄВРО-МІЛК” м. Рогатин (довідка № 286/81 від 14.10.2005р.) Івано-Франківської області; ПАФ „Земля і воля” Перемишлянського району (довідка № 281 від 21.06.2005р.), ДП НДГ „Комарнівське” Городоцького району (довідка № 76-10 від 6.10.2005р.), ВАТ Городоцька Молочна Компанія „Біла Роса” м. Городок (довідка № 66-11 від 15.04.2005р.) та ЗАТ „Галичина” м. Радехів (довідка № 861 від 20.07.2005р.) Львівської області. Також результати наукових досліджень використовуються у навчальному процесі (довідка № 2005-03 від 08.12.2005р. ЛНАВМ імені С.З. Гжицького).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто. В наукових працях, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації.

Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднено на наступних науково-практичних конференціях, симпозіумах: на науковій конференції “Проблеми агропромислового комплексу України: стан і перспективи”, присвяченій 140-річчю заснування Львівського державного сільськогосподарського інституту, м. Дубляни Жовківського району Львівської області, 18 жовтень 1996 р.; на Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми ветеринарної медицини, зооінженерії та технологій продуктів тваринництва”, присвяченій 100-річчю від часу надання академічного статусу Львівській академії ветеринарної медицини імені С. З. Гжицького, м. Львів, 9-11 жовтня 1997р.; на Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми розвитку сучасної зооветеринарної науки”, присвяченій 120-річчю від часу заснування ветеринарної школи у Львові, м. Львів, 4-6 жовтня 2001 р.; на науково-практичній конференції “Перспективи розвитку аграрного сектору економіки в ринкових умовах” в рамках проекту “Комплексний розвиток землі Любачівської та Яворівської”, фінансованого RAUCI, смт. Шкло Яворівського району Львівської області, 29-30 листопада 2001 р.; на Міжнародній науковій конференції “ Актуальні проблеми розвитку тваринництва, ветеринарної медицини, харчових технологій, економіки та освіти ”, присвяченій 220- річчю академії, м. Львів, 25-26 листопада 2004 р.; на Міжнародному Форумі молодих вчених “ Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн ”, присвяченому 75-річчю Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, м. Харків, 19-20 травня 2005 р.; на III Міжнародній науково-практичній конференції “Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період”, м. Хмельницький, 12 травня 2005 р.; на п’ятій Міжнародній науково-практичній конференції “Мотивація інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств та ринку праці в контексті інтеграції України до ЄС”, м. Хмельницький, 18-21 травня 2005 р.; на I Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми регіонального розвитку в контексті європейської інтеграції”, м. Луцьк, 2-4 червня 2005 р.; на II Всеукраїнській конференції з міжнародною участю “ Молочний світ 2005”, м. Київ. 1-2 листопада 2005 р.; на Міжнародній науково–практичній конференції “Аграрний форум – 2006”, м. Суми, 25-29 вересня 2006 р.

Публікації одержаних результатів. Основні результати дисертації висвітлено в 54 наукових працях, опублікованих автором і в співавторстві, зокрема у монографії, наукових статтях та тезах загальним обсягом 35.4 обл. вид. арк., в тому числі особисто автору належить 34.9 обл. вид. арк. У

фахових провідних наукових виданнях за переліком ВАК України опубліковано 27 статей обсягом 9.0 обл. вид. арк.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається із вступу, шести розділів, висновків та пропозицій, викладена на 380 сторінках комп'ютерного тексту, включає.... таблиць, ... рисунків. Список використаних літературних джерел містить ... найменувань на 10 сторінках,.... додатків займають сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обгрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено сутність і стан наукової проблеми та її значимість, сформульовано мету і завдання дослідження, його предмет, висвітлено наукову новизну і практичну значимість отриманих результатів, зазначено форми апробації та оприлюднення результатів.

У першому розділі „**ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА ТА ФОРМУВАННЯ РИНКУ МОЛОЧНОИХ ПРОДУКТІВ**” досліджуються соціально-економічна сутність та особливості розвитку молочного скотарства в умовах переходу до ринкової економіки, формування і розвиток ринку молочної продукції, суть економічної ефективності та особливості її визначення в молочному скотарстві, методологічні засади розвитку виробництва та промислової переробки молока.

В сукупності причин, які призвели до прискореного занепаду молочного скотарства порівняно з іншими галузями, суттєве значення набули особливості функціонування галузі, які негативно проявилися в період трансформації економіки. Сукупність особливостей функціонування молочного скотарства можна поділити на дві групи: 1) особливості скотарства, пов'язані з тим, що воно є галуззю сільського господарства, яке саме по собі є специфічною сферою економіки; 2) особливості скотарства, як галузі тваринництва стосовно інших галузей сільського господарства .

До характерних особливостей першої групи, на наш погляд, доцільно віднести:

- землю як основний засіб виробництва в сільському господарстві, з врахуванням її обмеженості в просторі, потребою постійного відновлення родючості та збереження для майбутніх поколінь;
- ґрунтово-кліматичні умови виробництва, їх безпосередній вплив на виробничий процес, які визначають як можливість ведення відповідного виробництва, так і його організацію;
- сезонний характер виробництва, відповідна його організація і взаємозв'язок з ринком;
- виробництво, з однієї сторони, готових товарних продуктів (молоко), з іншої, – використання значної частини продукції в наступних виробничих циклах (продукти переробки молока);
- значно нижчий рівень соціального забезпечення і соціальних гарантій працівників галузі і членів їх сімей;

- низька атракційність сільського господарства, малопривабливість інвестицій, їх низька окупність, потреба у високих їх розмірах та складність впровадження інновацій;
- суттєве коливання цін на продукцію галузі, їх залежність від часу та місця реалізації, незалежно від каналів збуту;
- висхідне місце сільського господарства у ланцюгу “виробник-кінцевий споживач” і як наслідок – найменша окупність витрат саме в сільському господарстві;
- низький рівень освітньо-кваліфікаційної підготовки і консерватизм сільських жителів, що стримує впровадження інновацій, зокрема, нових методів організації виробництва і управління, адаптацію до ринкових умов господарювання.

Другу групу формують особливості молочного скотарства як галузі сільськогосподарського виробництва. До них доцільно зарахувати:

- тісну залежність галузі від розмірів землекористування господарств, що впливає на концентрацію виробництва і відповідно проявляється в його ефективності, визначає можливості формування кормової бази як основи виробництва продукції тваринництва, відповідно результативність господарювання;
- високу трудомісткість виробництва продукції молочного скотарства і обмежені, з багатьох причин, можливості механізації і автоматизації виробничих процесів;
- постійну потребу в оборотних коштах, насамперед кормах, та низьку їх оборотність;
- складність процесів спеціалізації, реконструкції та трансформації підприємств, які займаються виробництвом молока із-за причин економічного і соціального характеру;
- достатньо висока здатність до кооперації та інтеграції виробництва молока і молочних продуктів;
- екологічні проблеми утримання молочного стада і виробництва продукції;
- низьку ліквідність ресурсів галузі.

Найбільш характерною особливістю молочного скотарства, що в значній мірі формує і інші особливості, є те, що об’єктами прикладання живої та уречевленої праці в цій галузі є живі організми – тварини, а основними складовими частинами виробничих витрат – корми, жива праця, витрати на утримання приміщень.

Пропозиція молока та молочних продуктів на ринок пов’язана передусім з особливостями продукту, що в свою чергу створює специфічні господарські та організаційні особливості. Основними з них є:

- обмежений термін зберігання продукції в сирому виді, що потребує пошуку каналів його оперативної реалізації або короткотривалого зберігання у відповідних умовах;

- наявність достатньо широкого асортименту продуктів переробки молока;
- особливі лікувальні властивості молока забезпечують його споживання, формують особливо привабливий сегмент ринку, в певній мірі орієнтує його виробництво на певний сегмент ринку, передусім діти та особи похилого віку;
- висока трудомісткість виробництва та складність умов праці можуть призвести до того, що праця в окремих підприємствах може виступати лімітуючим фактором;
- необхідність великих капіталовкладень, пов'язаних з введенням в експлуатацію і утриманням відповідних будівель і споруд та низька їх окупність;
- потреба в кооперації і інтеграції підприємств різних сфер, зумовлена необхідністю використання кормів та достатньо глибокою переробкою молока.

Процес дослідження ринку молока і молочних продуктів передбачає наступні кроки:

- 1) відбір конкретних цілей із сукупності цілей покращення функціонування ринку продовольства;
- 2) обґрунтування ресурсів виробництва молока як основи формування пропозиції;
- 3) оцінка формування попиту на молочну продукцію;
- 4) формування механізму збалансування попиту і пропозиції на молочну продукцію.

Стратегія розвитку галузі молочного скотарства повинна мати характер методично запланованого замкнутого циклу, який складається з наступних основних етапів:

- гіпотези цілей, обґрунтованій на підходи (тенденціях, установках) розвитку і загальних відомостях про галузь;
- діагнозу фактичного стану внутрішніх і зовнішніх передумов перспективного розвитку;
- ідентифікації сильних і слабких сторін галузі, а також шансів і небезпек, які впливають з діагнозу (аналіз SWOT);
- сценарію бачення майбутнього, який виникає з реалізації стратегії;
- стратегічних цілей, завдань і програм;
- оперативних елементів стратегії, як завдання реалізації стратегії (основи реалізації і моніторингу, суб'єктів, які реалізують окремі програми, суб'єкти координації праці над формулюванням і реалізацією стратегії, інструментів реалізації стратегії тощо).

Процедура побудови і реалізації стратегії охоплює такі кроки:

- збір інформації;
- аналіз даних і діагноз;
- встановлення стратегічних цілей;
- опрацювання стратегії розвитку;

- впровадження програми реалізації стратегії;
- порівняння результатів реалізації стратегії з очікуваними;
- модифікація цілей стратегії розвитку.

Категорія ефективності є провідною в системі економічних категорій. З точки зору економічної теорії, а також практики, від правильності її розуміння, трактування і використання залежить, в принципі, правильність всієї системи ефективності ведення виробництва та її оцінки через систему відповідних показників, правильність розуміння критерію ефективності та методики розрахунку її показників.

Прийняття певних рішень і організація діяльності підприємства в умовах ринкової економіки вимагає застосування певних правил, принципів і засад, що створить можливості для одержання найкращих результатів при закладених умовах діяльності. Рациональність дій, які здійснює підприємство ґрунтується чи принаймі повинно ґрунтуватися на засадах господарності (чи так званій zasadі раціонального господарювання), яке в загальному понятті охоплює дві форми:

- продуктивності, яка ґрунтується на досягненні "максимальних" ефектів при стабільних (встановлених) витратах;
- економії, що закладає отримання певних ефектів при прагненню до мінімізації величини здійснюваних витрат.

При такому трактуванні ефективності не можна повністю упускати таку фундаментальну основу діяльності підприємства як ціль діяльності. Тому ефективність крім оцінки рівня реалізації засад господарювання (зв'язок ефекти / витрати) повинна охоплювати і оцінку одержаних ефектів і здійснених витрат з метою досягнення цілей діяльності (рисунок 1.).

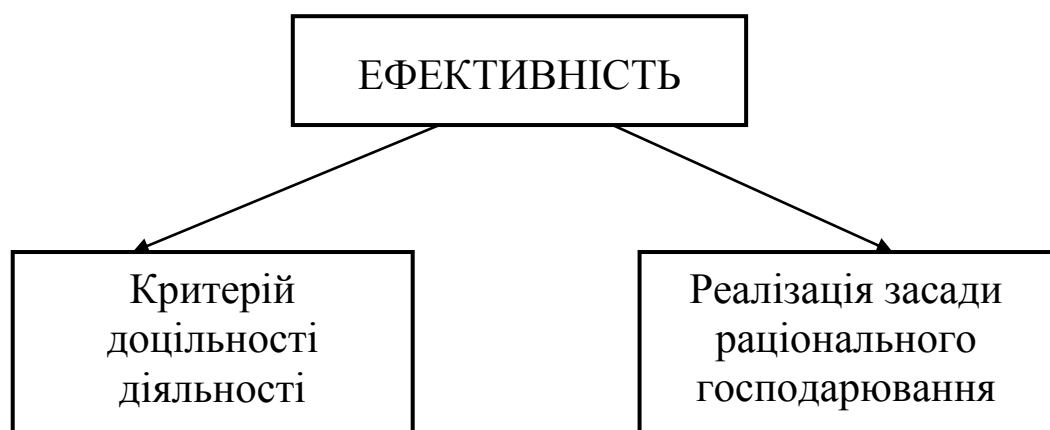

Рис.1. Схема оцінки ефективності

На основі вищенаведених суджень можна виділити два взаємодоповнюючих компоненти ефективності:

- результативність, яка визначає рівень досягнення (реалізації) досягнутих цілей;
- економічність/корисність, які утворюють зв'язки чи відмінності між одержаними ефектами і здійсненими витратами.

Це так званий цільовий підхід. Така інтерпретація категорії ефективності потребує з'ясування тріади понять “ціль-ефекти-витрати”.

. Основними цілями розвитку АПК є:

- 1) нарощування обсягу виробництва в якомога ширшому асортименті, забезпечення доступності його продукції всім верствам населення;
- 2) підвищення рівня життя сільського населення, збереження його культурних традицій;
- 3) забезпечення сільським жителям можливостей для вибору у сфері економічної діяльності та соціальній сфері;
- 4) відтворення навколишнього природного середовища;
- 5) відтворення сільської соціально-територіальної спільноти.

Про підвищення ефективності АПК можна говорити лише тоді, коли відбулися позитивні якісні зрушення за всіма п'ятьма напрямками. Якщо хоча б в одному з них спостерігається погіршення показників, це свідчить про зниження ефективності АПК, недовиконання цією сферою народного господарства покладених на неї суспільних функцій.

Два підходи до оцінки ефективного господарювання - цільовий і системний вимагають дещо іншого трактування ефективності.

В системному підході ефективність виражається в здатності організації до подолання непевностей, які впливають з оточення, а також побудова умов оточення в такому напрямку, щоб сприяли вони організації разом із здатністю до пошуку засобів з оточення і їх умілого використання.

Відповідно до такого підходу інтерпретація ефективності виражається в тріаді “витрати на вхід до системи – процес трансформації – ефекти на виході з системи”.

Представлені трактування потребують ідентифікації етапів оцінки ефективності.

В цільовому підході це:

етап 1 — визначення рівня реалізації закладених цілей (результативність);

етап 2 — визначення рівня використання наявних засобів (продуктивність).

В системному підході:

етап 1 — визначення здатності до пошуку засобів в оточенню;

етап 2 — визначення рівня використання наявних засобів (їх загальної придатності для організації).

Відповідно до двох представлених підходів можуть бути запропоновані і різні критерії оцінки ефективності:

Цільовий підхід передбачає використання таких критеріїв:

— результативність — максимізація одержаних ефектів до закла-

дених цілей;

— раціональність господарювання:

- корисність — максимізація різниці між одержаними доходами і понесеними витратами;
- економічність — оптимізація (раціоналізація) зв'язку між одержаними ефектами і здійсненими витратами.

Системний підхід:

— пошук максимальної (необхідної) кількості засобів в оточенню, оцінених в абсолютних (наприклад в цілій галузі) чи відносних категоріях (частка в стосунку до найбільших чи інших конкурентів);

— зовнішня продуктивність організації (не раціоналізм витрат на трансформацію, що зумовило страту енергії на виході з системи в порівнянні з енергією на вході до системи).

Застосування різних підходів і критеріїв оцінки спричиняє і різні виміри ефективності.

При цільовому підході:

- рівень досягнення реалізованої мети (при умові, що такий рівень закладено);
- прибуток;
- продуктивність, рентабельність;

при системному підході:

- пошук певної визначеної кількості засобів стосовно інших елементів оточення (зокрема конкурентів);
- максимізація доходів в процесі використання (експлуатації) наявних засобів.

Основні передумови диференціації ефективності: в першому з вихідних пунктів є передумова про доцільність і мету функціонування підприємства, сформульована на ґрунті раціонального господарювання. Системне поняття опирається на одержання засобів, які виступають в оточенні. Тому істота ефективності в такому розумінні полягає в умінні і здатності до пошуку цих засобів і властивого їх використання. В цільовій інтерпретації ефективність охоплює два компоненти: рівень реалізації закладених цілей і засади раціонального господарювання.

Таким чином, ефективність має двоякий характер і охоплює два основних виміри:

- ринковий вимір ефективності;
- економічний вимір ефективності.

Другий розділ „**УМОВИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА ТА РІВЕНЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА**” присвячений дослідженню регіональних особливостей формування ринку молока і молочних продуктів, зокрема соціально-економічним умовам розвитку виробництва молока, подано генезис молочного скотарства та особливості нарощування обсягів і підвищення ефективності виробництва молока.

Цільовий підхід в з'ясуванні особливостей функціонування регіонального ринку, на наш погляд, вимагає поділу їх на дві групи: просторові (природно-кліматичні, географічне розташування) та соціально-економічні. Як відмічають ряд авторів, специфіка формування ринку продовольства та ведення сільського господарства в Карпатському регіоні зумовлені рядом особливостей, до яких варто віднести:

1) географічне розташування; 2) природно-кліматичні умови; 3) демографічні особливості, пов'язані з більшою часткою сільського населення та його міграцією; 4) наявність лісів; 5) рекреаційний характер регіону; 6) недостатній розвиток соціальної інфраструктури, особливо в сільській місцевості.

Географічне положення регіону для локального ринку продовольства, зокрема молока і молочних продуктів, є як корисним, так і шкідливим. До основних позитивних впливів можна зарахувати:

- значно більша за обсягом і асортиментом пропозиція продовольчих товарів, краще задоволення потреб і вимог споживачів за рахунок більшого товаропотоку на території регіону іноземних товарів та формування формальних і неформальних гуртових ринків;
- швидша адаптація до умов ринкового господарювання суб'єктів ринку як на підставі вивчення досвіду і швидшого формування конкуренційного середовища, так на підставі прискореної перебудови в напрямку формування цивілізованого ринку та виробництва продукції, близької до європейських стандартів;
- кращі можливості виходу на зовнішні ринки, зокрема за рахунок його кращої знайомості та нижчих коштів дистрибуції і логістики;
- більші шанси щодо залучення іноземного капіталу та інновацій, що дає змогу розширювати виробництво конкурентноспроможної продукції; більша, порівняно з іншими регіонами України можливість вивчення і перейняття закордонного досвіду ведення приватного господарювання.

Основні негативні наслідки природного місцезнаходження полягають у наступному:

- насичення внутрішнього ринку продовольчими товарами іноземних товаровиробників ускладнює процеси відтворення і стримує розвиток вітчизняного виробництва, оскільки зменшується попит на внутрішню продукцію;
- іноземна продукція, частка якої в загальному товарообороті значно вища проти інших регіонів України, є значно дешевшою, краще упакованою, більш рекламованою, хоча не рідко є гіршою за якістю (спеціально адаптована для країн східної Європи), тому користується попитом серед покупців, що унеможливорює конкуренцію вітчизняних товаровиробників. Це приводить до інвестування вітчизняними покупцями іноземних виробників продовольства;

- ринок продовольства внаслідок посилення неорганізованого імпорту значно складніше піддається оцінці і регулюванню.

Регіональні особливості формування ринку молока в значній мірі формують особливості і тенденції товарообігу. Найбільш характерними його рисами є :

- значно вища питома вага роздрібного товарообігу (включаючи ресторанне господарство) в містах та селищах міського типу проти сільської місцевості;
- зростання, особливо в останні п'ять років обсягів продажу споживчих товарів, зокрема вітчизняного виробництва;
- зменшення кількості підприємств роздрібної торгівлі, особливо в сільській місцевості;
- значно гірший розвиток товарообігу в сільській місцевості, про що свідчить низька частка товарообігу та його обсяг в розрахунку на одного сільського жителя;
- зростання ролі супермаркетів;
- зростання кількості продовольчих і промислових ринків;
- тіньовий характер продовольчого ринку.

Криза, яка охопила сільське господарство з початком трансформування економіки на ринкові засади, привела до серйозних негативних змін і в молочному скотарстві, що і визначило його розвиток на тривалий період. Не є винятком і Карпатський регіон, дві області якого, Івано-Франківська і Львівська в недалекому минулому спеціалізувалися саме на розвитку молочного скотарства і мали в цьому суттєві досягнення.

Стабільний розвиток молочного скотарства в дореформений період пов'язаний з дотаційною політикою держави стосовно молока. Це в певній мірі забезпечувало прибуткове виробництво молока, застосування досягнень науково-технічного прогресу в сфері нових технологій, генетичного потенціалу, механізації виробничих процесів. В значній мірі цьому сприяла і висока концентрація виробництва молока на високотоварних молочних комплексах і фермах. Спад виробництва молока в регіоні є значно нижчим проти загальнодержавних тенденцій (табл.1).

Таблиця 1

Виробництво молока всіма категоріями господарств в Карпатському регіоні,
тисяч тонн

Роки	Україна	Карпатський регіон	В тому числі			
			Закарпатська	Івано- Франківська	Львівська	Чернівецька
1990	24508,3	2030,3	375,1	571,3	1083,9	474,2
1995	17274,3	2222,1	352,1	543,9	961,2	364,9
2000	12657,9	2247,5	360,3	522,6	1032,0	332,6
2001	13444,2	2318,4	373,1	546,3	1051,3	347,7

2002	14142,4	2370,0	388,9	559,0	1061,5	360,6
2003	13661,4	2323,2	392,7	566,3	1000,2	364,0
2004	13787,3	2334,0	438,5	570,6	958,9	366,0

Переломні тенденції щодо обсягів виробництва молока в регіоні почалися в 1995 році, тоді як в Україні в цілому в галузі молочного скотарства – лише в 2001 році.

Тенденції виробництва молока тісно залежать від частки індивідуального сектора. Зміцнення його позицій виявилось в післяреформений період спасінням від недовиробництва, і відповідно недоспоживання молока і молочних продуктів. Саме в Карпатському регіоні на цей сектор вже на початку 90-х років приходилось 48,5 відсотка виробленого молока, або вдвічі більше, ніж в Україні .

Значно зменшився вплив на формування ринку молока зі сторони сільськогосподарських підприємств. На їх долю (крім фермерських господарств) приходилося 3,3 відсотка виробленого молока. Сільськогосподарські підприємства виявилися не пристосованими до нових умов господарювання, які разом з непередуманою аграрною реформою привели до їх затяжної кризи. Низька ринкова кон'юнктура молока спричинила відмову більшості фермерів від заняття молочним скотарством. Як наслідок, частка фермерських господарств у валовому виробництві молока в регіоні зменшилася до 0,3 відсотка.

Різке скорочення молочного стада в поєднанні із занепадом рівня його оновлення негативно вплинуло на обсяги виробництва молока, економіку галузі в цілому.

Проблема збереження поголів'я корів та розвитку молочного скотарства вимагає і підходів, не властивих для ринкової економіки:

- поліпшення обліку і звітності у тваринництві, особливо у новостворених сільськогосподарських підприємствах, (де б було поновлено в річному звіті інформацію про рух поголів'я та структуру витрат);
- підвищення контролю і відповідальності управлінських структур усіх рівнів за стан розвитку молочного скотарства й особливо у реформованих господарствах;
- недопущення вибуття корів із сільськогосподарських підприємств без відповідних актів їх вибракування, відповідно заборона приймання тварин без даних актів заготівельними організаціями та іншими посередниками і м'ясокомбінатами.

Середній надій молока на одну корову як в державі в цілому, так і в регіоні за останні роки має тенденцію до зростання. Причому, показники продуктивності корів в регіоні значно кращі від показників в Україні. Основною передумовою цього стало висока частка господарств населення у виробництві молока, продуктивність корів в яких значно вища проти сільськогосподарських підприємств. Особливо високою традиційно є продуктивність корів у Львівській та Чернівецькій областях. Наведені тренди

продуктивності корів (таблиця 2) є підтвердженням досить динамічного розвитку відміченого показника, особливо в Львівській області, що є доброю передумовою для подальшого збільшення надою молока на корову і, відповідно, валового виробництва молока.

Таблиця 2

Тренди середнього удою молока від корови в усіх категоріях господарств
Карпатського регіону

Регіон	Тренди динаміки	Коефіцієнт апроксимації
Україна	$Y_t = 1638,3 + 110,40t$	0,8237
В т.ч. по областях Закарпатська	$Y_t = 2340,8 + 32,94t$	0,7641
Івано-Франківська	$Y_t = 2120,4 + 54,09t$	0,8059
Львівська	$Y_t = 2024,0 + 132,18t$	0,8747
Чернівецька	$Y_t = 1995,5 + 92,93t$	0,8612

Вирішальною умовою успішного розвитку тваринництва є кормова база. Її значення посилюється тим, що корми - вирішальне і незамінне джерело відтворення продуктивної худоби, нормального розвитку тварин, досягнення для даної породи найвищої продуктивності. Збільшення виробництва молока прямо залежить від повноцінної і збалансованої годівлі тварин. Тут сформувалися наступні тенденції:

- рівень годівлі корів в основному погіршувався (проте в останні роки стабілізувався, хоча суттєво і коливається по роках, що підтверджує нестійкість кормовиробництва, як і всього сільського господарства, до кліматичних умов та нестабільності кормової бази). В господарствах населення рівень годівлі корів стабілізувався;
- значно погіршилася структура кормових раціонів для корів. Частка концентрованих кормів скоротилася до 14,3 відсотка. В окремі роки вона була ще нижчою. Це є відображенням: занепаду комбікормової промисловості і відповідно різким скороченням обсягів виробництва; скорочення господарствами виробництва фуражного зерна, економічною недоцільністю згодовування їх тваринам, оскільки кон'юнктура ринку постійно була сприятливою для реалізації зернової продукції; фінансових можливостей виробників тваринницької продукції, що вплинуло, як на структуру витрат кормів, так і на потреби і стан виробників комбікормів.

Висока трудомісткість - це одна з визначальних рис молочного скотарства, причому вона слабо піддається механізації і автоматизації. Висока трудомісткість виробництва молока стала однією з причин і високої її собівартості. Проведене групування сільськогосподарських підприємств Карпатського регіону, які займаються молочним скотарством за виробничою собівартістю, як універсальним показником, який одночасно виступає як

результатом господарювання, так і чинником, який впливає на інші показники ефективності ведення галузі, дозволяє зробити такі висновки:

- нижчу собівартість виробництва молока мають господарства, де сконцентровано більше поголів'я корів. Збільшення поголів'я корів на одиницю в аналізованій сукупності господарств Карпатського регіону забезпечує зниження собівартості виробництва одного центнера молока на 15,0 відсотка;
- підтверджується зворотня залежність між продуктивністю корів та собівартістю виробництва молока. За незначним виключенням, господарства з вищим надоєм молока на одну корову мають менші виробничі витрати на одиницю продукції;
- нижча собівартість виробництва молока забезпечується нижчою трудомісткістю його виробництва, що проявляється досить чітко;
- закономірним виглядає вплив собівартості виробництва молока на рівень рентабельності. Ефективним виробництво молока може бути лише при умові затрат на одиницю продукції в розмірі не більше 70 грн.

Перевага приватних форм господарювання в молочному скотарстві очевидна, що підтверджує його значно вищу ефективність і в господарствах населення. Основна перевага приватного тваринництва у вищій зацікавленості працівників, оскільки весь прибуток належить виключно їм. "Важливо й те, що тут вужчий склад виробничих витрат. В особистому господарстві немає накладних витрат, податків, утримується значно менше будівель, інших виробничих засобів, неістотною є оплата нафтопродуктів, палива, електроенергії, запасних частин, ремонтів тощо.

Із загальної кількості сільськогосподарських підприємств (крім фермерських господарств) Карпатського регіону, які займаються товарним молочним скотарством (459 господарств) лише 98, тобто кожне п'яте було прибутковим. Для оцінки залежності прибутку (y) від сукупності чинників було використано лінійну регресивну модель, яка включала такі основні чинники:

X_1 – річний удій молока на одну корову (кг);

X_2 – виробничі затрати на одну корову (грн)

X_3 – ціну реалізації одного центнера молока (грн).

В результаті вирішення регресивної моделі за стандартною комп'ютерною програмою одержано наступне рівняння регресії:

$$Y_x = -50,202 + 0,015 X_1 - 0,026 X_2 + 0,819 X_3$$

З даного рівняння видно, що підвищення надою молока на корову на один центнер забезпечує збільшення прибутку на суму 1,50 грн на кожен центнер реалізованого молока. Економія витрат на кожен центнер молока, тобто зниження виробничої собівартості, дає додатково 0,026 грн прибутку, а підвищення ціни реалізації молока всього на одну гривню забезпечує додаткову суму прибутку на 82 копійки на кожен центнер молока. Відмічені чинники є дуже суттєвими, оскільки множинний коефіцієнт кореляції складає 0,0887, відповідно коефіцієнт детермінації – 0,787, тобто 78,7

відсотка зміни суми прибутку на одиницю реалізованого молока залежить саме від відібраних факторів.

Достовірність одержаних результатів підтверджується значно вищим фактичним значенням F – критерія від табличного.

У третьому розділі „**ПОПИТ І ПРОПОЗИЦІЯ МОЛОКА І МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ НА РИНКУ**” розглядаються проблеми формування попиту та пропозиції на молочні продукти, зокрема проблеми формування пропозиції продукції переробки молока.

Зростання споживання молока і молочних продуктів в останні роки зумовлено збільшенням міського населення, низькими цінами на молоко, зростаючими доходами населення, а також суттєвим зменшенням пропозиції та подорожчанням м'яса. Деяке підвищення споживання молока згладило негативні наслідки щодо недостатнього споживання тваринного білка, що знаходиться в м'ясі.

Ситуація зі споживанням молока і молочних продуктів у Карпатському регіоні є значно кращою проти інших областей України. Причому, виникла вона не за рахунок збільшення обсягів виробництва молока та його переробки, а головним чином за рахунок порівняно меншого скорочення виробництва. Спад споживання молока населенням в регіоні, аналогічно як і в Україні в цілому, відбувався в основному до 2000 року, після чого цей рівень поступово підвищувався.

У виробництві “вигідних продуктів” ціна, якість і вигода виступають як інтегровані елементи товару, як товару ринкового, що в кінцевому результаті сприяє зниженню витрат на виробництво і продаж.

Споживання молока як і інших продуктів харчування, крім фізіологічних потреб, залежить від двох груп чинників: економічних і не економічних. Економічні чинники - це передусім ринкова ціна продовольчих товарів і доходи населення (рис.2). Некономічні чинники є також дуже важливими, зокрема вподобання та смаки споживачів, національні звичаї, їх лояльність щодо марки продукту, виробники та торгові точки, рівень освіти та спосіб життя, однак відіграють другорядну роль.

Оцінка взаємозв'язків доходів населення з рівнем споживання молока і молочних продуктів різними групами населення дозволяє відмітити:

1. Диференціація споживання молока в різних групах залежно від доходів і видатків досить істотна. Існує тенденція до вирівнювання рівня споживання молока і молочних продуктів в різних групах в залежності від доходів, однак вона досить повільна.

2. Споживання молока зростає практично в усіх групах, незалежно від рівня доходу.

3. Більш швидкими темпами зростає споживання молока у групах з меншими доходами і відповідно сукупними витратами.

4. Відповідно до річної норми споживання молока (360 кг) можна відмітити, що у відповідності з нормою молоко і молочні продукти споживають приблизно 35 – 40 відсотків українців.

Молочні продукти для значного і постійно розширюючого сегменту ринку, конкурують між собою вигодою, якістю і ціною. Вигода і комфорт стають все значимішими критеріями оцінки молочних товарів, за які вони готові платити щоразу вищу ціну.

Особливо високим в майбутньому може бути попит на маловідомі українському споживачу молочні продукти. Це так звані продукти “молочної галантереї”, тобто вишукані. До них належать молочні напої, пудинги, морозиво, молочні десерти, сирні торти, забілювачі до кави чи чаю тощо.

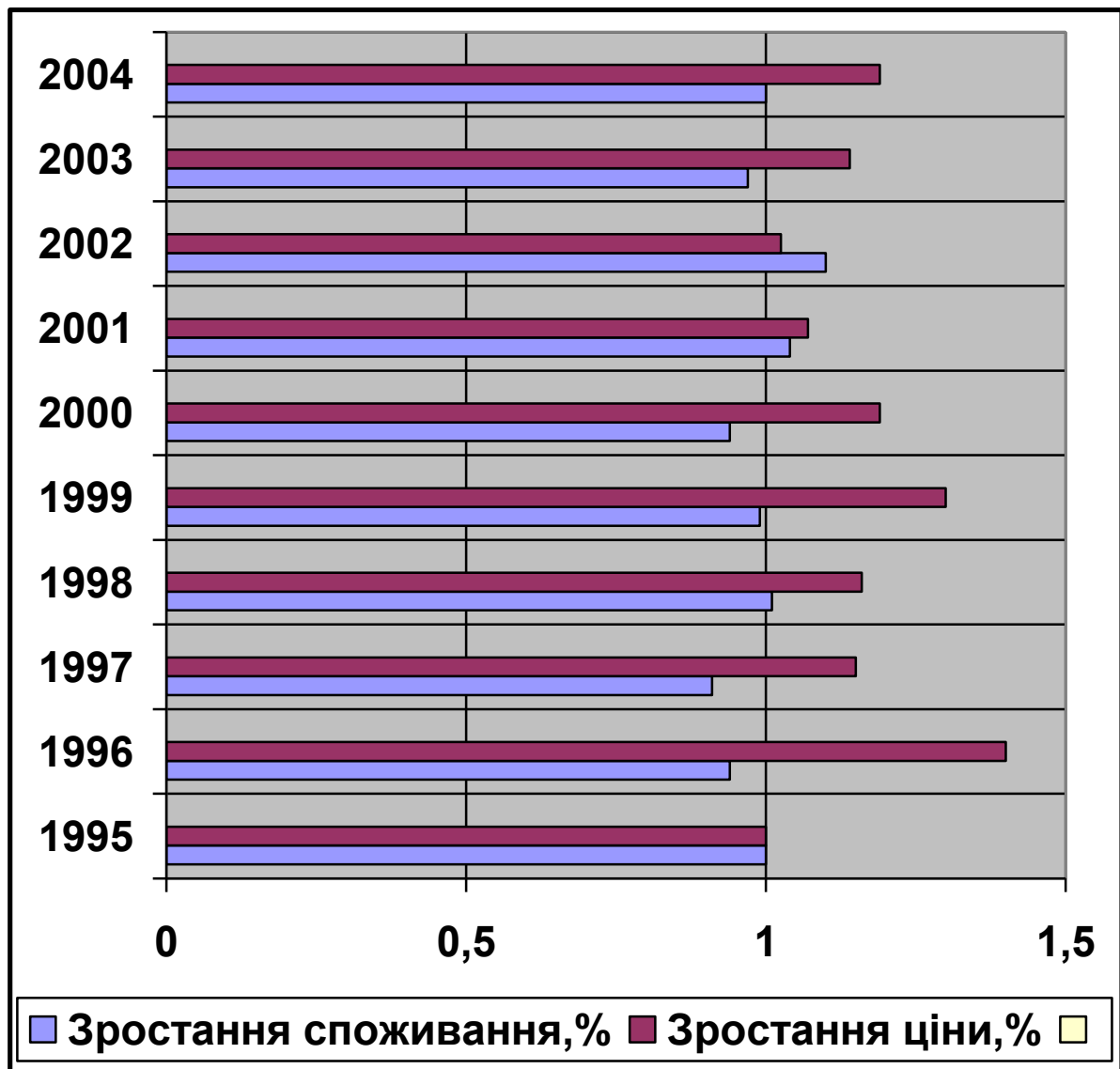

Рис.2.Співвідношення зростання цін та рівня споживання молока і молочних продуктів в Україні

Характерною особливістю сучасного українського ринку молочних продуктів є його регіоналізація:

1. Основну частку ринку молочних продуктів складає Схід України (Донецька, Луганська, Харківська, Запорізька та Дніпропетровська області), причому частка цього ринку досить стабільна.

2. Поступово втрачає свою позицію місто Київ та західні області України, включаючи досліджуваний регіон, що матиме вплив на підприємства, при цьому функціонуючі.
3. Досить швидкими темпами зростає ринок південних областей України. В значній мірі це пов'язано із сезонним характером курортно-відпочивального періоду.

Фонд споживання молока є похідним від обсягів його виробництва. Протягом 1990-2003 рр. виробництво молока в усіх категоріях господарств регіону зменшилось (з 2504.5 тис. тонн до 2323.8 тис. тонн, або на 2,5%). Разом з тим відмітимо, що в цілому по Україні за даний період виробництво молока зменшилося практично вдвічі. У динаміці виробництва молока в Україні спостерігається одна досить цікава закономірність, а саме із зростанням частки господарств населення у валовому виробництві молока стримуються темпи його загального зменшення. Саме концентрація поголів'я корів в господарствах населення стала передумовою збереження галузі молочного скотарства в Західному регіоні.

Таблиця 3

Динаміка виробництва молока на душу населення в
Карпатському регіоні, кг

Роки	Україна	Карпатський регіон	В тому числі			
			Закарпатська	Івано-Фран- ківська	Львівська	Чернівецька
1990	472	392	297	398	393	505
1991	431	372	309	274	373	450
1992	367	337	272	351	350	364
1993	352	338	265	366	345	371
1994	349	340	257	268	348	387
1995	335	344	274	371	348	386
1996	310	340	274	377	341	369
1997	272	344	275	362	359	364
1998	274	354	285	368	376	365
1999	269	354	287	364	381	353
2000	257	358	285	367	387	357
2001	276	372	296	387	398	376
2002	293	382	310	398	406	392
2003	286	376	314	404	384	397
Середній темп зростання за 1990-2003 рр.	60,6	95,9	105,7	101,5	97,7	78,6

Разом з тим, рівень споживання молока і молочних продуктів є значно нижчим за норму. Очевидним є декілька причин, які це провокують. До них можна зарахувати:

значні втрати молока на стадії його виробництва (переважно витрачання на корм);

значні втрати молока при надходженні від його виробництва і до кінцевого споживача молочної продукції;

недостатня і недосконала організація продовольчого ринку, зокрема молока і молочної продукції;

недосконалість обліку надходження молока і молочної продукції.

Суттєвим напрямком поліпшення результативності роботи молокопереробних заводів може стати поглиблення переробки молока, оскільки значна частка вторинних ресурсів (сироватка, відвійки) використовується не раціонально.

Важливою складовою проблемою переробних підприємств виступає повне використання сировини, зокрема проміжних і побічних продуктів переробки. Традиційна промислова переробка молока не дозволяє цього зробити. Під час промислової переробки молока одержують побічні продукти — знежирене молоко, сироватку та скотини.

Основною проблемою молокопереробних підприємств, що спричинило зменшення обсягів виробництва і погіршення результатів роботи є забезпечення їх сировиною. Тому першочерговим завданням цих підприємств є формування сировинної зони з врахуванням зміни структури виробників молока. Особливої уваги на мікрорівні потребують проблеми сезонності надходження сировини та взаємовідносини з її постачальниками, на макрорівні - створення умов для добросовісної конкуренції та інвестиційної привабливості галузі.

У четвертому розділі **«ІНТЕГРАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ПРОМИСЛОВОЇ ПЕРЕРОБКИ МОЛОКА»** ДОСЛІДЖУЄТЬСЯ соціально-економічна сутність розвитку інтеграції та вдосконалення взаємовідносин учасників ринку молока і молочних продуктів.

Основною формою виробничо-економічних зв'язків виробників молока із переробними підприємствами є договори контрактації. Проте, в основному договірні відносини мають формальний характер, встановлюються переважно в односторонньому порядку переробними підприємствами, а сільські виробники по суті є безправними.

Основною проблемою створення інтеграційних об'єднань є відсутність належної конкуренції на ринку молока і молочних продуктів. Саме це спричиняє, що кожен учасник даного ринку (очевидно крім виробників сировини) бажає працювати самостійно відповідно до власних цілей — одержання максимального прибутку. Контрактна система пов'язань окремих учасників ринку не сприяє праці на фінальний результат — задоволення потреби кінцевих споживачів у кращий спосіб в порівнянні до конкурентів, оскільки таких практично не існує.

Найефективнішою формою функціонування в ринкових умовах є великі інтегровані формування (асоціації, корпорації тощо), які об'єднують

виробників молока, заготівельників, підприємства переробної промисловості, різні обслуговуючі підприємства, установи та організації.

Проблема формування сировинної зони для кожного молокопереробного підприємства є особливо значимою і надто складною та багатогранною. Це потребує не лише визначення кола виробників молочної сировини але й розробки відповідної стратегії співпраці з ними і, що особливо важливе, сприяння зміцненню цієї зони і перспективності її функціонування. Це вимагає певної інтервенції переробних підприємств в діяльність виробників сировини з метою стабілізації або нарощування виробництва сировини. Вона повинна бути направлена на:

- поліпшення селекційно-племінної роботи;
- розвиток кормової бази, спрямованої на повноцінне забезпечення годівлі продуктивного стада;
- поглиблення спеціалізації і концентрації виробництва молока;
- впровадження новітніх технологій та сучасного обладнання для виробництва і зберігання молока.

Політика переробних молочних підприємств в сучасних умовах щодо формування сировинної зони повинна бути спрямована до індивідуального сектора. Найбільш вірогідними видаються такі орієнтири:

- розширення кількості індивідуальних господарств, які співпрацюють з переробними підприємствами, поставляючи молоко;
- збільшення обсягу молока, яке заготовляється від одного господарства;
- підвищення якості поставленого молока.

Одним з можливих напрямків вирішення цієї проблеми є створення відомих і добре функціонуючих в країнах Європи виробничих груп. В останні роки відбулися суттєві зміни в торгівлі молочними продуктами:

- зростає значення і продаж в супермаркетах, які ведуть більш агресивну політику, вимагаючи від виробників більших скидок, рекламних бюджетів і кредит;
- більше торгового місця дає виробнику можливість розширити асортимент;
- великі продовольчі магазини стараються скоротити (виселекціонувати) кількість постачальників, вимагаючи кваліфікованої логістичної підтримки і якісних продуктів;
- великі молокозаводи з добре функціонуючою системою логістики і доброю якістю продуктів мають конкурентні переваги перед малими підприємствами.

Зміни в торгівлі продуктами харчування, зокрема і молочними, вказують на наступний сценарій в розвитку торгівлі:

- швидке зростання кількості супермаркетів і гіпермаркетів з часткою закордонного капіталу;
- частка супермаркетів і гіпермаркетів в торгівлі переробленими молочними продуктами буде зростати, особливо у великих міських агломераціях;

- разом з великими магазинами функціонуватимуть і малі магазини, однак їх роль і частка в товарообороті постійно спадатиме;
- значно зросте роль гуртових посередників (бірж, споживчих гуртових ринків);
- на селі основним джерелом постачання перероблених молочних продуктів залишаться роздрібні магазини, однак і їх роль з розвитком транспортної інфраструктури зменшуватиметься.

В цілому всі учасники ринку молока і молочних продуктів взаємозв'язані між собою. Тому, навряд чи перспективною може бути існуюча конкуренція між ними. Необхідний пошук взаємовигідних форм співпраці, включаючи і їх інтеграцію, має бути предметом відповідної стратегії розвитку сільського господарства, і молочного скотарства зокрема.

П'ятий розділ роботи «СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ РИНКУ МОЛОКА І МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ» присвячений дослідженню особливостей маркетингової орієнтації виробників молочної продукції, зокрема формування товарної політики, цінових стратегій на ринку молочних продуктів, організації дистрибуції та промоції молочних продуктів.

Особливості молочних продуктів потребують відмітити наступні цілі маркетингу:

- задоволення регулярного попиту споживачів;
- формування попиту споживачів на продукцію відносно її видів та характеристик;
- отримання максимального прибутку від виробництва і реалізації молока і продуктів його переробки.

З огляду на критерій доходу можна виділити основних чотири сегменти ринку: споживачі з низькими доходами, працюючі, середній клас і найбагатші споживачі.

Перший сегмент ринку, то споживачі з низькими доходами. Можна припустити, що в тій групі знаходиться близько 30- 35 відсотків населення. Це – безробітні, зареєстровані і незареєстровані, пенсіонери, інваліди, студенти, значна частина сільського населення, яка веде підсобне господарство. Ця група споживачів купує молочні товари основні і дешеві. Дуже рідко купуються товари дорожчі і марочні. Основним чинником рішення про закупівлю товару є ціна. Ця група не є особливо привабливою для молочного підкомплексу, але нею також не можна легковажити.

Другий сегмент - найбільший – близько 45 – 50 відсотків споживачів. Його утворюють як фізичні, так і розумові працівники разом з сім'ями. Саме ця група є основною і цільовою для більшості молокопереробних підприємств. Проте ця група дуже відрізняється за рівнем доходів і вимог, в основному купує продукти середньої якості, реагує однак і на ціни.

Третій сегмент, який у нас називають як “середній клас”, охоплює 10-15 відсотків споживачів. Він включає працівників (спеціалістів) різних

галузей та дрібних бізнесменів. Споживачі з цього сектора переважно ставлять високі вимоги до продуктів молочного ринку, проте споживацька свідомість їх низька і, переважно культура споживання мало відрізняється від традиційної. Хоча більше зорієнтовані на марку продукту, очікують високої якості і урізноманітнення продукту, менше вразливі на ціни. Ця група споживачів охоче купує імпортовані продукти. Стосовно охоплення цієї групи існує велика конкуренція, тому потрібно прикладати максимум зусиль, зокрема маркетингових дій для завоювання чи існування на цьому ринку.

Четвертій сегмент – це середовище вітчизняного (офіційного і неофіційного) бізнесу, високопоставлені службовці та їх сім'ї. Складає близько 3-5-відсотків споживачів. Для виробників і торговельників важливо, що цей сегмент ринку буде розширюватися. Для цієї групи споживачів враховується якість, смак, марка, а ціна не є суттєвою. Саме в цій групі вітчизняні виробники потрапляють на найбільшу конкуренцію зі сторони іноземних фірм. Саме для цього сегменту ринку можуть бути запропоновані продукти молочної галантереї. Цей сегмент є дуже привабливим і рентабельним, але наразі малим за розмірами.

Основним продуктом в домогосподарствах є молоко, яке практично щоденно споживають 75,4 відсотки респондентів. Наступними молочними продуктами, які користуються найбільшим попитом є масло та сметана, що використовуються найчастіше для приготування інших страв. Натомість малим попитом серед населення користуються маслянка, вершки та ряжанка. Малопопулярними, особливо на селі є нові молочні продукти, як солодкі сирки, креми тощо. Це змушує переробні підприємства особливу увагу зосередити на формуванні відповідних рекламних звернень з тим, щоб зацікавити покупців та схилити їх до закупівлі цих продуктів.

Структа споживачів молока показана на рисунку.

Це дає підстави для ствердження наступних висновків:

- молоко і молочні продукти в силу низької платоспроможності є слабодоступними для багатьох верств населення і споживаються в значно менших розмірах відповідно до медичних норм;
- асортимент молочних продуктів на вітчизняному ринку є досить вузьким;
- необхідна відповідна промоційна компанія для розширення інформації про стан молочного ринку та пропоновані молочні продукти.

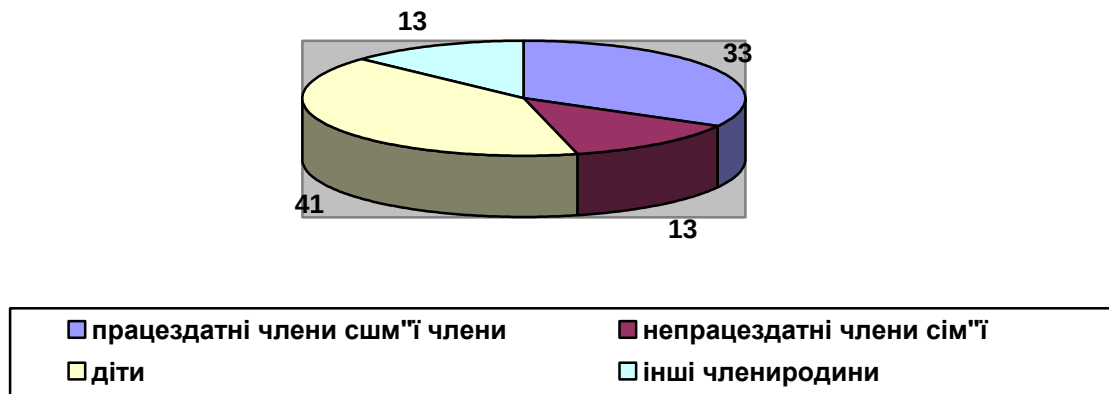

Рис.3. Структура частих споживачів молока і молочних продуктів

Встановлення стратегії ціни є досить складним завданням. Відповідно до засад маркетингу необхідно вибрати властиву ціну для кожного сегменту ринку і кожного продукту. Сучасні вітчизняні реалії, характерним для яких є дефіцит значної частини продуктів, приводять до застосування затратної стратегії встановлення цін на основі постійних і змінних витрат та відповідної маржі. В умовах насиченості ринку такий метод малопридатний. Ціна мусить бути прийнята покупцями і забезпечити прибуток підприємства.

На ринку молочних продуктів найбільш придатним методом встановлення ціни є метод обстеження (проникнення) ринку. Він ґрунтується на детальному вивченні конкурентів і встановлення нижчих цін ніж в конкурентів з метою притягнення покупців, вразливих на ціну. Стратегію "skinning" або "market plus" можна застосовувати у випадках, коли дане підприємство має в своєму розпорядженні продукти, які можна назвати ринковим хітом, які мають цінні властивості (достоїнства).

Ціни на молочні продукти повинні бути оптимальними, тобто сприйнятні покупцями і покривати затрати. Висока ціна характерна для глибокообробленої продукції, яка характеризується високим попитом. Основними формами промоції молочних товарів доцільно вважати:

- рекламу в засобах масової інформації,
- участь у вітчизняних і міжнародних виставках і показах.

З метою створення відповідної організації заготівлі молокопродукції необхідно реалізувати сукупність заходів, серед яких пріоритетними будуть наступні:

1. Розроблення на державному рівні програми підтримки великих господарств, які спеціалізуватимуться на виробництві молока.

2. Підтримка створення і функціонування виробничо-маркетингових груп. Потрібно розвивати горизонтальну інтеграцію сільськогосподарських виробників, створення таких форм, які б дозволили виконувати функції

заготівлі, переробки (насамперед первинної), вторинної і роздрібної торгівлі. Такі організації в світовій практиці називають виробничо-маркетинговими групами.

Важливим напрямом діяльності є систематична модернізація молочних продуктів, які виготовляються і пропозиція для торгівлі нових продуктів, що передбачає гарантію збереження високої якості молочних продуктів, урізноманітнення і систематичне збагачення ринкової пропозиції, продовження тривалості продуктів без вживання шкідливих консервантів, зростання виробництва глибокопереробних продуктів з високими оздоровчими і поживними властивостями, поширення асортименту так званої молочної галантереї.

У шостому розділі **„ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА РИНКУ МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ”** розглядаються стратегічні напрями і перспективи розвитку товарного виробництва молока в Карпатському регіоні та удосконалення ринкових відносин у виробництві молочної продукції.

Основною умовою ефективного ведення молочного скотарства може бути лише його спеціалізація і концентрація. Підвищення окупності галузі молочного скотарства буде можливим лише при умові збільшення поголів'я корів, їх продуктивності, зростання обсягів виробництва, зниження собівартості, зростання цін, а також економічного обґрунтування тенденції до збільшення земельних розмірів господарств-постачальників молока.

З огляду на ефективність діяльності в сфері годівлі, постачання та організації виробництва існує чотири типи господарств, які виробляють молоко.

Перша група господарств – це індивідуальні господарства селян, які утримують 1-2 корови. Це та група господарств, з якою не можна пов'язувати жодних надій. Молоко, вироблене тут може бути використане лише для самозабезпечення родини.

Прогнозуючи перспективні показники обсягів виробництва продукції особистими селянськими господарствами в окремих регіонах, слід враховувати наступні чинники:

- демографічну характеристику сільського населення, очікувану зміну кількості доступних для нього робочих місць та рівня оплати праці;
- масштаби та ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств як конкурентів господарств населення у використанні земельних ресурсів та формуванні пропозиції агропродукції;
- рівень розвитку ринкової інфраструктури, її здатність ефективно обслуговувати особисті селянські господарства у сфері виробництва й збуту продукції.

У багатьох регіонах особисті селянські господарства є основними виробниками сировини для переробних підприємств. На динаміку обсягів її

виробництва впливатимуть зусилля цих підприємств з розвитку системи заготівлі сировини, постачання населенню якісних витратних матеріалів для її виробництва. Чинником, що визначає перспективи розвитку даної форми аграрного виробництва, слід вважати й розвиток селянської кооперації.

Друга група господарств – це господарства, які утримують від 3 до 5 голів корів. Дану групу утворюють окремі особисті господарства населення, фермерські господарства та частина інших сільськогосподарських підприємств. Вони утримують в обробітку в основному від 5 до 10 га сільськогосподарських угідь. В певній мірі з огляду на майбутнє це можуть бути ті господарства, в яких з можливістю розширення земельних наділів може відбутися становлення спеціалізованих дрібних господарств. Характерні сучасні тенденції цих господарств альтернативні: з однієї сторони – мобілізація ресурсів для нарощування виробництва, зокрема і молока, з другої – деградація значної частки господарств. Можна з достатньою ймовірністю стверджувати, що це саме ті господарства, які потребують надійної зовнішньої допомоги, зокрема кредитної, і з різних інших інвестиційних програм.

За реальну базу виробництва молока, очевидно варто прийняти господарства третьої групи, тобто господарства, які утримують 6 і більше корів. За оцінками, це саме той мінімальний розмір виробництва, який гарантує відповідний технічний рівень (механічне доїння і охолодження молока) і утримання окупності витрат на безпечному рівні. Кількість таких господарств в Україні становить незначну частку. А частка господарств з поголів'ям тварин більше 10 голів налічує близько 25 відсотків.

Четверта група – це окрема група спеціалізованих господарств, які збереглися після приватизації і реструктуризаційних процесів в сільському господарстві.

Цілком очевидно, що в найближчі роки продовжуватиметься процес дестабілізації сільського господарства з погляду вибору їх спеціалізації. Малі господарства з поголів'ям корів до 4 гол не матимуть змоги в достатній мірі забезпечити себе кормами та іншими оборотними засобами. Однак, збільшення поголів'я корів в цих господарствах прискорить розвиток спеціалізації інших господарств з більшим поголів'ям корів.

В програмі реструктуризації галузі повинні бути передбачені для реалізації одночасно п'ять завдань:

- зростання розмірів виробництва як збільшення корів в стаді;
- розширення розмірів господарства;
- піднесення якості гігієнічної продукції;
- піднесення рівня механізації виробництва молока і зменшення застосування важкої ручної праці;
- зниження собівартості одиниці продукції.

Впровадження такої програми передбачає передусім економічну користь, яка полягатиме в зниженні собівартості і збільшенні доходів, більш раціональному використанні наявних чинників, зростанні продуктивності

праці, кращій організації процесу виробництва, впровадженні сучасних техніки і технології, піднесення кваліфікації виробників молока.

Програма реструктуризації молочної галузі повинна вміщувати стратегічні цілі для молочної галузі на визначений період. Такий період може охоплювати 10-15 років. Одним з основних елементів цієї програми повинна бути реконструкція сировинної галузі.

Для цього передусім повинні бути призначені пільгові кредити, на які можуть претендувати як виробники сировини, так і молокопереробні підприємства. Сучасний стан галузі вказує, що такі кредити повинні бути використані на наступні цілі:

- закупівля машин і обладнання для виробництва молока;
- впровадження нових технологій;
- застосування енергоекономного обладнання і устаткування;
- придбання технічних засобів, пов'язаних з охороною навколишнього середовища;
- заходи пов'язані з рухом молока і молочних продуктів;
- обладнання, пов'язане з контролем якості молока, його транспортуванням і відбором.

Програма реструктуризації повинна включати відповідну стратегічну мету. Її основні цілі зводяться до наступного:

- поліпшення санітарно-гігієнічної і оздоровчої якості сировини і молочних продуктів;
- підвищення конкурентноздатності і рентабельності молочного сектора;
- забезпечення зрівноваженого розвитку виробництва молока із врахуванням стандартів охорони середовища.

На основі загальних цілей можна відмітити окремі з них:

- підвищення концентрації і розвитку технологічного прогресу у виробництві і переробці молока та молочних продуктів;
- створення сучасних організаційних структур в сфері дистрибуції, характерних для європейського ринку;
- прискорення розвитку в сфері маркетингу і ефективності промоційних дій з врахуванням сучасних світових тенденцій і досягнень;
- опрацювання інструментів охорони вітчизняного молочного ринку і поступової його інтеграції в ринок європейський;
- вдосконалення системи внутрішнього контролю безпеки споживання молока і продуктів його переробки;
- поліпшення охорони середовища у виробництві молока і сфері його переробки;
- створення системи навчання виробників і переробників молока в сфері якості продукції, сучасних технологій та застосування елементів маркетингу;
- впровадження системи навчання споживачів в сфері споживчої цінності молочних продуктів і формування внутрішнього попиту;

- реконструкція сировинної бази на основі концентрації виробництва з гарантуванням якості сировини і досягнення довготривалої рентабельності виробництва молока;
- концентрація закладів з переробки молока з метою розвитку спеціалізації і підвищення обсягів виробництва і тим самим конкурентності на зовнішньому ринку;
- відбудова чи побудова власної сітки дистрибуції, підвищення впливу на ринок через вплив на величину маржі і ціни в торгівлі.

Одним з ключових завдань виступає створення і розвиток сировинної бази. Основними завданнями в цьому є:

- визначення модельних господарств виробництва молока, причому високої якості;
- визначення критеріїв і параметрів, які ці господарства повинні досягнути;
- контрактація молока і визначення обсягів виробництва (квотування);
- підвищення поголів'я корів в ліцензованих господарствах;
- збільшення розмірів господарств, які спеціалізуються на виробництві молока;
- покращення кормової бази і раціонів корів;
- повсемісне охолодження молока безпосередньо після доїння;
- впровадження сучасної оцінки придатності молочних корів;
- впровадження (вдосконалення) системи організації нагляду і ветеринарних послуг;
- повсемісний відбір молока безпосередньо від поставників;
- створення можливості механізації всіх процесів у виробництві молока;
- повсемісне навчання виробників щодо умов отримання молока відповідної якості;
- страхування виробничого ризику сільськогосподарських виробників.

В сфері переробки молока основні завдання можна звести до наступних:

- опрацювання довготривалої стратегії розвитку переробних підприємств;
- концентрація і спеціалізація переробних підприємств;
- вдосконалення потенціалу і його раціональне використання;
- впровадження технологічних новинок;
- розвиток інновацій асортиментних;
- постійна модернізація і підвищення якості продуктів;
- повсемісне впровадження охолодження на всіх ланках виробництва і дистрибуції;
- дообладнання лабораторій сучасним обладнанням для оцінки молока і продуктів його переробки;
- піднесення гігієнічних стандартів молочних закладів;

- розвиток виробництва в напрямку оздоровлювальної продукції з обмеженою калорійністю і вмістом жиру, солі і т.д.
В сфері маркетингу можна відмітити наступні завдання:
- гарантія безперервної поставки молочних продуктів до закладів торгівлі;
- ширше впровадження марочних продуктів;
- урізноманітнення торгової пропозиції і підвищення доступу молочних продуктів високої якості до різних груп споживачів, передусім з низькими і середніми доходами;
- покращення якості і естетики упаковки;
- оживлення молочного попиту при допомозі професійних промоційних дій і ціноутворення, зорієнтованого на платоспроможний попит;
- розвиток маркетингових досліджень, зокрема потреб і переваг споживачів;
- формування і вдосконалення системи ринкової інформації;

Запропоновані заходи, як складова частина програми стратегічного розвитку молочного сектора економіки потребує відповідного фінансування. Реалізація програми може бути здійснена з наступних джерел:

- власних джерел виробників сировини – сільськогосподарських виробників;
- власних джерел переробних підприємств;
- джерел ринкових посередників;
- гарантованих і виділених засобів з державного бюджету;
- спеціальних фондів;
- фінансових засобів з кредитних ліній Світового Банку;
- використання фондів Європейського Союзу (в рамках останніх ініціатив і намірів про співпрацю), принаймні в частині проведення спільних досліджень (а в найближчій перспективі і щодо адаптації вітчизняного сільського господарства до Спільної сільськогосподарської політики ЄС);
- засобів місцевих бюджетів;
- засобів комерційних установ.

В цілому, державне регулювання ринку молока повинно охоплювати:

- підтримання співвідношення між попитом та пропозицією на основні стратегічні продукти харчування, до яких належить і молоко;
- цінова підтримка виробництва молока;
- митне регулювання експортно-імпортних операцій;
- кредитно-фінансова підтримка виробництва молока і молочної продукції;
- бюджетна підтримка експорту продовольства.

Прагнення до виведення вітчизняних молочних продуктів на світовий ринок повинно бути складовою частиною стратегії розвитку молочного

підкомплексу і одним з важливих завдань державного регулювання в галузі. З цією метою дійовими видаються наступні заходи:

- зменшення ввізного мита на сировину, компоненти та обладнання для зберігання і переробки молочної продукції, високопродуктивні породи корів;
- пільгове оподаткування експортерів молочної продукції;
- пільгове кредитування експорту та застосування пільгових транспортних тарифів;
- сприяння участі вітчизняних виробників у міжнародних виставках і ярмарках.

Викладене має особливе значення і для вітчизняного сільського господарства, оскільки курс України на євроінтеграцію незаперечний. Треба чітко усвідомлювати, що регуляція ринку молока відповідно до засад Євросоюзу, наступить не з часом вступу України до цієї організації, а значно швидше. Більшість з них почнуть діяти з декларування намірів ЄС щодо інтеграції України. Цілком очевидно, що ця справа найближчих років. Державні органи, самі учасники ринку молока і молочної продукції повинні бути до цього готові.

В даний час структура та засади функціонування вітчизняного молочного сектора практично повністю відрізняються від союзного. Потрібна докорінна зміна інфраструктури аграрного ринку, створення гуртового ринку, розвитку системи посередництва тощо.

Ринкова орієнтація вносить суттєві корективи в традиційні підходи щодо прогнозування параметрів розвитку кожної галузі. Загальний алгоритм реалізації цього процесу представлений на наступній схемі.

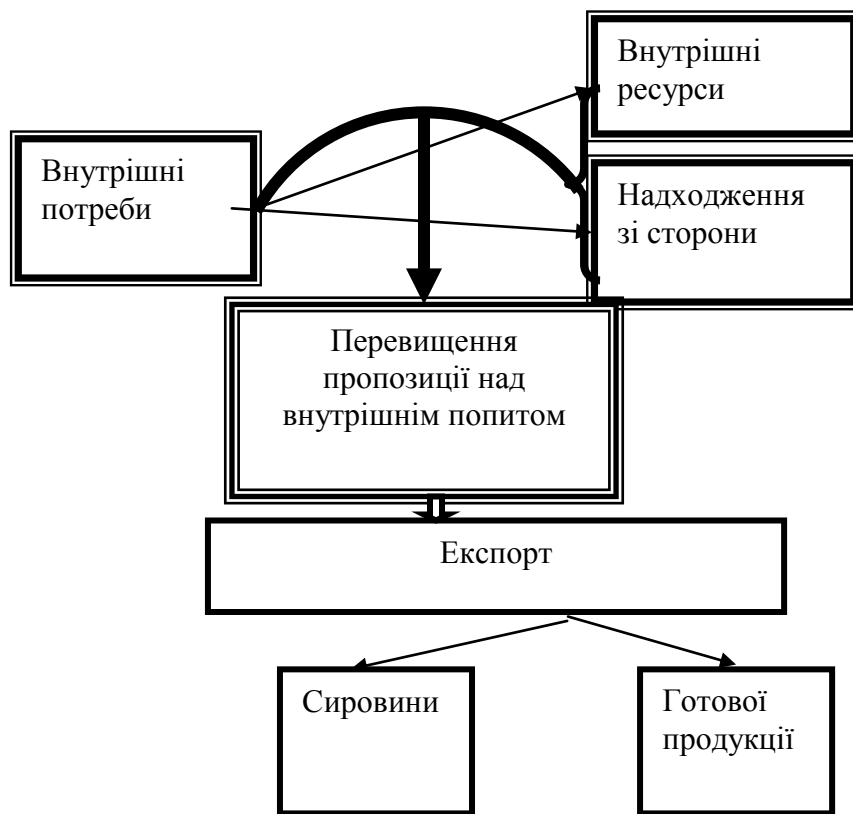

Рис.4.Схема руху молока та молочних продуктів

Наведена схема дає підстави для оцінки перспективних можливостей учасників регіонального ринку молока і молочних продуктів. Стає очевидним, що основним завданням суб'єктів цього ринку є передусім задоволення локальних потреб. Така стратегія цілком оправдана з декількох позицій:

- 1) марка продуктів добре знана на локальному ринку і, відповідно не потребує додаткового підсилення;
- 2) значно нижчі затрати пов'язані з логістикою готової продукції, зокрема транспортні витрати, що робить дану продукцію більш конкурентноздатною за рахунок нижчих витрат насамперед на дистрибуцію і, відповідно, нижчої ціни її реалізації;
- 3) краще знання внутрішнього ринку і, відповідно кращі можливості швидшого реагування на зміну його потреб;
- 4) вихід на зовнішні ринки (державний і міжнародний) є процесом складним і не завжди ефективним, оскільки це потребує :
 - знання ринку і його потреб;
 - додаткових затрат на адаптацію молочних продуктів до потреб і вимог конкретного ринку;
 - додаткових затрат, пов'язаних з організацією дистрибуції молочних продуктів та їх просуванням на ринок

ВИСНОВКИ

Значимість молока і молочних продуктів в забезпеченні продовольчої безпеки країни, роль і значення молочного скотарства в системі сільського господарства та вирішенні соціальних і економічних проблем на селі вимагає не тільки теоретичного обґрунтування подальшого їх розвитку, але й практичних кроків щодо реалізації стратегії формування ринку молочних продуктів з урахуванням світового досвіду та вітчизняних реалій. Проведене в цьому напрямі дослідження дозволяє зробити наступні висновки.

1. Ведення молочного скотарства та функціонування ринку молока і молочних продуктів залежать передусім від особливостей функціонування галузі, які можна узагальнити у дві групи: 1) особливості скотарства, пов'язані з тим, що воно є галуззю сільського господарства, яке саме по собі є специфічною сферою економіки; 2) особливості скотарства, як галузі тваринництва стосовно інших галузей сільського господарства .

2.Ефективність молочного скотарства, як основи функціонування ринку молока і молочних продуктів, вимагає оцінки з двох позицій, відповідно двох підходів: цільового та системного. Це передбачає дві оцінки ефективності: ринкової і економічної з відповідними критеріями та системою показників, представленими в роботі.

3.Глобалізація світової економіки, необхідність урахування світових тенденцій і процесів, потреба виходу на зовнішні ринки вимагають пристосування вітчизняного молочного підкомплексу до вимог ринку, тобто до вподобань і потреб споживачів. Це особливо важливе в контексті стратегії європейської інтеграції, оскільки неусвідомлення цього робить нереальним і неможливим конкурентність вітчизняного молокопродуктового підкомплексу.

4.Особливістю методології дослідження розвитку виробництва молока та ринку молочної продукції повинна бути системність, комплексність та націленість на перспективне вирішення проблем, тобто опрацювання відповідної стратегії розвитку з розробкою конкретних програм її реалізації в конкретних регіональних умовах.

5.Регіональні відмінності ведення молочного скотарства та формування ринку викликані природно-економічними, соціальними, демографічними умовами та історичними традиціями, які впливають на ринок молока і молочних продуктів в основному через формування попиту на продукцію, викликану специфікою способу споживання, купівельною спроможністю населення та пропозиції. Особливості Карпатського регіону, зокрема в його прикордонному розміщенні, рекреаційному характері, специфіці ведення сільського господарства та природно-кліматичних умовах, вказують, по-перше, на можливість і доцільність ведення молочного скотарства, а по-друге, на необхідність їх врахування при вивченні ринку молока і молочних продуктів. Саме вони, разом з передбачуваними змінами в оточенні повинні стати основою розробки стратегій розвитку як регіону в цілому, так і його конкретних сфер і галузей.

6.Основними проблемами в розвитку молочного скотарства є : низькі закупівельні ціни на свіже молоко, що вповдовж тривалого часу обумовлювало збитковість виробництва молока; несвоєчасність розрахунків переробних і закупівельних підприємств; низька купівельна спроможність населення України, що знижує попит на окремі делікатесні молочні товари; послаблення державного регулювання економічних процесів на ринку молочної продукції; несприятлива для сільськогосподарських виробників фінансово – кредитна та податкова політика уряду; низький рівень оснащеності сучасними машинами і механізмами, технологіями; високі праце – і енергомісткість виробництва молока, низька інвестиційна привабливість галузі.

7.Відродження молочного скотарства потребує спрямування зусиль на відновлення поголів'я та підвищення продуктивності корів. Доведення поголів'я тварин до потрібного дуже важливо, адже матеріально-технічні можливості багатьох господарств на сьогодні ще дозволяють це зробити. Основним завданням в галузі молочного скотарства є відтворення стада і пошук можливостей розширення поголів'я корів до оптимального. Для цього найважливішим є подальша трансформація господарств і доведення їх до раціональних параметрів господарювання.

8.Низький рівень продуктивності молочного стада в сільськогосподарських підприємствах зумовлений сукупністю чинників, серед яких провідними є погіршення кормової бази, порушення концентрації і спеціалізації господарства, недотримання технологій утримання худоби, погіршення стада тварин, практично згорнута племінна робота, порушення елементарної технологічної та трудової дисципліни. Більшість відмічених чинників стосуються і господарств населення.

9.В особистих селянських господарствах, як показало проведене анкетне обстеження, залишається низькою товарність молочного виробництва. Її збільшення можливе за рахунок удосконалення роботи заготівельних пунктів переробних підприємств на основі підвищення заготівельної ціни, розширення мережі заготівельних пунктів в області та встановлення обладнання для зберігання молочної сировини і контролю за її якістю.

10.Формування попиту на молоко і молочні продукти відбувається під впливом багатьох чинників. Провідними серед них виступають економічні (платоспроможний попит населення та ціна реалізації одиниці продукції), демографічні та маркетингові. Демографічні чинники охоплюють чисельність населення, його вік, звички, смаки та вподобання, місце проживання. Маркетингові чинники охоплюють насамперед стан пропонованого продукту. До них відносять передусім якість продуктів, споживчі властивості, призначення продуктів та способи їх використання, організацію рекламних звернень.

11.Визначальним чинником формування попиту на продовольчому ринку є купівельна спроможність населення, яка за останні роки різко знизилася, що звузило ємність внутрішнього ринку. Стримуючим фактором

купівельної можливості населення є і високий рівень роздрібних цін на продовольчі товари, що висуває проблему ціноутворення як одну з центральних в маркетинговій діяльності кожного суб'єкту ринку та визначальною умовою формування попиту і пропозиції.

12.Активізація попиту на молочні продукти, як на продовольчі продукти взагалі, можлива за рахунок економічних чинників, тобто вплив на зростання доходів суспільства, а також неекономічних чинників як навчання споживачів, розбудова спеціальної сітки дистрибуції, розбудова ринкової інфраструктури, і насамперед застосування активних форм впливу на ринок.

13.Зростання споживання молока і молочних продуктів в останні роки зумовлено порівняно низьким рівнем цін на молоко, а також суттєвим зменшенням пропозиції та подорожчанням м'яса. Ситуація зі споживанням молока і молочних продуктів у Карпатському регіоні є значно кращою проти інших областей України. Причому виникла вона не за рахунок збільшення обсягів виробництва молока та його переробки, а головним чином за рахунок порівняно меншого скорочення виробництва. Пропозиція молока на регіональному ринку формується в основному за рахунок господарств населення. Проте фонд споживання скорочується, що є відображенням недосконалості ринкової інфраструктури та існуючих диспропорцій на ринку.

14.Основною проблемою молокопереробних підприємств, що спричинило зменшення обсягів виробництва і погіршення результатів роботи є забезпечення їх сировиною. Тому першочерговим завданням цих підприємств є формування сировинної зони з врахуванням зміни структури виробників молока. Особливої уваги на мікрорівні потребують проблеми сезонності надходження сировини та взаємовідносини з її постачальниками, на макрорівні - створення умов для добросовісної конкуренції та інвестиційної привабливості галузі.

15.Стратегія подальшого розвитку молокопродуктового підкомплексу повинна бути скерована на досягнення наступних цілей: покращення санітарно-гігієнічної і оздоровчої якості сировини і молочних продуктів; підвищення конкурентоспроможності і рентабельності молочного сектора; забезпечення зрівноваженого розвитку виробництва молока з врахуванням стандартів охорони середовища. Вона повинна охоплювати конкретну програму дій в сфері виробництва молока і формування сировинної бази, в галузі переробки продукції і маркетингу та підкріплена відповідними фінансовими засобами для реалізації.

16.Програма реструктуризації молочного скотарства повинна ґрунтуватися на наступних трьох засадах: визначення пріоритетних форм господарювання з точки зору розвитку галузі; концентрації виробництва у спеціалізованих господарствах; стимулювання нарощування поголів'я в селянських господарствах та сільськогосподарських підприємствах.

17.Маркетинг в молочнопродуктовому підкомплексі повинен бути спрямований на створення умов для розвитку виробництва у відповідності з попитом, вимогами ринку, розробку системи організаційно-технічних засобів

з вивчення ринку, інтенсифікацією збуту, підвищення конкурентоспроможності товарів з метою насичення ринку і задоволення потреб споживачів. Основними напрямками вдосконалення маркетингу молочної продукції є: виявлення існуючого і потенційного ринку покупців на продукцію та послуги шляхом комплексного вивчення стану ринку і перспектив його розвитку; виготовлення упаковки, вибір спеціальних методів реклами і стимулювання збуту; організація методів і форм реалізації продукції; розробка відповідної системи цін, перевірка її ефективності та напрямів її вдосконалення; управління асортиментом продукції, відповідна координація і управління виробництвом; організація дослідної роботи з освоєння виробництва нових видів молокопродукції, які задовольняють запити споживачів; формування стратегічних маркетингових планів; забезпечення контролю і управління маркетингом.

18. Важливим напрямом діяльності молокопереробних підприємств є систематична модернізація вироблюваних молочних продуктів і пропозиція для торгівлі нових продуктів, що передбачає гарантію збереження високої якості молочних продуктів, урізноманітнення і систематичне збагачення ринкової пропозиції, продовження тривалості продуктів без вживання шкідливих консервантів, зростання виробництва глибокопереробних продуктів з високими оздоровчими і поживними властивостями, поширення асортименту так званої молочної галантереї.

19. Необхідним є створення відповідних маркетингових служб як на переробних підприємствах, так і в сільськогосподарських формуваннях, які б займалися не лише збутом продукції і організацією рекламних компаній, але й проводили необхідні маркетингові дослідження ринку, вивчаючи його тенденції, попит та потреби споживачів. Особливого значення для переробних підприємств набуває управління логістичними процесами, оскільки їх неорганізованість спричиняє значні перевитрати коштів в логістичних ланцюгах.

20. Важкий економічний стан молокопродуктового підкомплексу значною мірою зумовлений недосконалими економічними відносинами та неузгодженістю економічних інтересів товаровиробників молочної сировини і переробних підприємств внаслідок порушеного еквівалентного обміну між цими сферами суспільного виробництва. Це потребує пошуку взаємовигідних форм співпраці учасників ринку молока і молочних продуктів, включаючи і їх інтеграцію, що має бути предметом відповідної стратегії розвитку сільського господарства, і молочного скотарства зокрема. Особливістю розвитку інтеграційних процесів в молокопродуктовім підкомплексі на сучасному етапі є втрата переробними підприємствами крупних постачальників сировини і необхідність у більших масштабах організовувати її заготівлю в особистих селянських господарствах. Невеликі обсяги молока для промислової переробки пов'язані з недостатнім рівнем організації закупівлі молочної сировини у населення та недосконалим ціноутворенням на молочну сировину.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Монографії

1. Васильчак С. В. Формування та розвиток регіонального ринку молока і молочних продуктів. – Львів: НВФ „Українські технології”, 2005. – 240 с.

Статті у фахових наукових провідних виданнях

2. Васильчак С. В. Рентабельність виробництва тваринницької продукції в перехідний період до ринку // Вісник ЛДАУ. Економіка сільського господарства. (№ 3) - Львів, 1997. – С. 190-192.
3. Васильчак С. В. Продуктивність праці в тваринництві та її аналіз // Вісник ЛДАУ. Економіка АПК. (№ 4) - Львів, 1998. - С. 282 - 286.
4. Васильчак С. В. Аналіз розвитку скотарства у Львівській області // Вісник ЛДАУ. Економіка АПК № 5. - Львів, 1999. - С. 148 - 153.
5. Васильчак С. В. Стан та перспективи розвитку молокопереробної промисловості на Львівщині // Вісник ЛДАУ. Економіка АПК. № 7(2). - Львів, 2000. - С. 133 - 136.
6. Васильчак С. В. Вплив чинників на обсяг виробництва молока в господарствах Карпатського регіону // Вісник Львівського університету. Серія економічна. Випуск 32. – Львів, 2003. – С. 749 - 756.
7. Кухар Р.Б., Шульський М.Г., Васильчак С. В. Удосконалення виробничих відносин в умовах ринкової трансформації економіки АПК України // Збірник наук. праць Луганського НАУ (за ред. В.Г. Ткаченко). Серія економічні науки. № 37 (49). - Луганськ: Видав. ЛНАУ, 2004. – С. 209-213. (Здобувач збрала статистичний матеріал, брала участь у проведенні дослідження, написала статтю).
8. Васильчак С. В. До питання формування пропозиції молока у Львівській області // Вісник ЛДАУ. Економіка АПК. № 11(1). - Львів, 2004. - С. 176-180.
9. Васильчак С. В. Формування ринку молока і молочних продуктів у Івано-Франківській області // Збірник наук. праць Подільської державної аграрно-технічної академії. Випуск 12. Т. 2. - Кам'янець – Подільський, 2004. - С. 12 - 14.
10. Васильчак С. В. Удосконалення системи заготівлі молока // Економіка АПК. Міжнародний науково-виробничий журнал №12. - Київ, 2004. - С. 109 - 112.
11. Васильчак С. В. Вплив регіональних особливостей на формування ринку молокопродуктів // Вісник Львівського університету. Серія економічна. Випуск 33. – Львів, 2004. – С. 614-619.
12. Васильчак С. В. Формування пропозиції на ринку молочних продуктів // АгроІнКом. Аграрний інформаційний науково-виробничий журнал № 1-2. – Київ, 2005. - С. 20-23.

13. Васильчак С. В. Оцінка формування попиту на ринку молочних продуктів // Економіка АПК. Міжнародний науково-виробничий журнал №2. – Київ, 2005. – С. 95-100.
14. Васильчак С. В. Аналіз розвитку молокопереробної промисловості на Львівщині // Економіка АПК. Міжнародний науково-виробничий журнал №3. – Київ, 2005. – С. 18-21.
15. Васильчак С. В. Формування ринку молока в ЄС: уроки для України // Економіка АПК. Міжнародний науково-виробничий журнал №5. – Київ, 2005. – С. 139-143.
16. Васильчак С. В. Вдосконалення взаємовідносин учасників ринку молока і молочних продуктів // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць ДНУ. Випуск 199. Том III. – ДНУ Дніпропетровськ, 2005. – С. 634-640.
17. Васильчак С. В. Сегментація ринку молока та проблеми підвищення якості молочної продукції // Науковий вісник УДЛУ. Збірник науково-технічних праць. Випуск 14.7. – Львів, 2004. – С. 325-330.
18. Васильчак С. В. Економічна ефективність та особливості її визначення в молочному скотарстві в перехідний період // Науковий вісник УДЛУ. Збірник науково-технічних праць. Випуск 15.1. – Львів, 2005. – С. 321-325.
19. Васильчак С. В. Удосконалення фінансово-кредитного механізму господарювання в сільськогосподарських підприємствах молочного напрямку // Вісник ХНУ. Економічні науки. Т.1. – Хмельницький, 2005. – С. 103-105.
20. Васильчак С. В. Ефективність виробництва молока та шляхи її підвищення // АгроІнКом. Аграрний інформаційний науково-виробничий журнал № 3-4. – Київ, 2005. – С. 51-54.
21. Васильчак С. В. Молочне скотарство у Львівському регіоні: тенденції розвитку // АгроІнКом. Аграрний інформаційний науково-виробничий журнал № 5-6. – Київ, 2005. – С. 43 -46.
22. Васильчак С. В. Проблеми формування пропозиції продукції переробки молока // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць ДНУ. Випуск 201. Том II. – ДНУ Дніпропетровськ, 2005. – С. 546-552.
23. Васильчак С. В. Особливості молочного скотарства як галузі сільського господарства та його народногосподарське значення // Вісник ЛДАУ. Економіка АПК. № 12. – Львів, 2005. – С. 279 - 284.
24. Васильчак С. В. Концепція маркетингової орієнтації учасників ринку молока і молочних продуктів // Вісник ЛКА. Серія економічна. Вип. 17. 3б. наук. пр. – Львів ЛКА, 2005. – С. 189-193.
25. Васильчак С. В. Теоретико-методологічне обґрунтування розвитку спеціалізації аграрного виробництва в умовах ринку // Економіка АПК. Міжнародний науково - виробничий журнал № 9. – Київ, 2005. – С. 119-125.

26. Васильчак С. В. Теоретико-методологічні принципи розвитку аграрного ринку // АгроІнКом. Аграрний інформаційний науково-виробничий журнал № 9-10. – Київ, 2005. – С. 2-5.

27. Васильчак С. В. Особливості функціонування ринку молока і молочної продукції // Науковий вісник УДЛУ. Збірник науково-технічних праць. Випуск 15.4. - Львів, 2005. – С. 357-362.

28. Васильчак С.В., Петриняк У.Я. Трансформування існуючої системи реалізації молокопродуктів відповідно до ринкових умов у Львівському регіоні // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія „Економіка та менеджмент”. Випуск 3-4 (20-21). – Суми. 2006. – С. 268-272. (Здобувач провела дослідження, написала статтю та її оформила).

Статті в інших виданнях

29. Васильчак С. В. Проблеми розвитку скотарства в період переходу до ринку // Сільський господар № 1. Наук. - практ. журнал ЛДАВМ імені С.З.Гжицького, - Львів, 1996 - С. 17.

30. Васильчак С. В. Негативні тенденції в розвитку тваринництва та їхні причини // Сільський господар № 2-3. Наук. - практ. журнал ЛДАВМ імені С. З. Гжицького. – Львів, 1997. – С. 10.

31. Васильчак С. В. Розвиток тваринництва на Львівщині: Стан та перспективи // Науковий вісник ЛДАВМ імені С.З.Гжицького. Випуск 1.-. Львів, 1998. - С. 147-153.

32. Васильчак С. В. Збільшення норм споживання молока та м'яса на душу населення Львівської області // Сільський господар №7-8. Наук.-практ. журнал ЛДАВМ імені С.З.Гжицького, - Львів, 1998. - С. 6.

33. Васильчак С. В. Стан кормової бази в селянських спілках Львівщини // Сільський господар № 11-12. Наук.-практ. журнал ЛДАВМ імені С.З.Гжицького, - Львів, 1998. - С. 7.

34. Васильчак С. В. Аналіз та перспективи розвитку молочного скотарства в Львівській області // Науковий вісник ЛДАВМ імені С.З.Гжицького. Випуск II. – Львів, 1999. - С. 190-192.

35. Васильчак С. В. Аналіз розвитку скотарства // Сільський господар № 9-10. Наук.-практ. журнал ЛДАВМ імені С.З.Гжицького. - Львів, 1999. - С. 7.

36. Васильчак С. В. Молокопереробна промисловість Перемішлянщини та її перспективи // Сільський господар № 11-12. Наук.-практ. журнал ЛДАВМ імені С.З.Гжицького. – Львів, 1999. – С. 35.

37. Васильчак С. В. Тенденції розвитку молочного скотарства // Науковий вісник ЛДАВМ імені С.З.Гжицького. Т.3(№4). Вип. 1.- Львів, 2001. - С. 176-178.

38. Васильчак С. В., Паньків А. Молочне скотарство Львівщини та перспективи його розвитку // Сільський господар № 9-10. Наук.-практ. журнал ЛДАВМ імені С.З.Гжицького. - Львів, 2001. – С. 25. (Здобувач збирила статистичний матеріал, провела аналіз, написала статтю та її відредагувала).

39. Васильчак С. В. Відродження молочного скотарства на Львівщині // Науковий вісник ЛДАВМ імені С.З.Гжицького. Т.4(№1). - Львів, 2002. - С. 165-169.

40. Шульський М. Г., Васильчак С.В., Франчук І.Б. Спеціальна економічна зона “Яворів” – ворота трансєвропейського співробітництва // Науковий вісник ЛНАВМ імені С.З. Гжицького. Т.5(№1). - Львів, 2003 - С. 135-137. (Здобувач зібрала статистичний матеріал, брала участь у написанні статті та її оформленні).

41. Васильчак С. В., Шульський М. Г. Ефективність нових форм господарювання в умовах перехідного періоду // Науковий вісник ЛНАВМ імені С.З.Гжицького. Т.5(№1). - Львів, 2003. - С. 142-144. (Здобувач провела дослідження та аналіз статистичних даних, написала статтю).

42. Васильчак С. В., Панасенко Т. Я., Михайловський В. І. Фінансові джерела санації підприємства // Науковий вісник ЛНАВМ імені С.З. Гжицького. Т.5 (№ 3). Ч.4. - Львів, 2003. - С. 211-215. (Здобувач зібрала статистичний матеріал, провела дослідження, написала статтю).

43. Панасенко Т. Я., Васильчак С. В. Роль і місце державного казначейства України в системі фінансових органів держави // Науковий вісник ЛНАВМ імені С.З.Гжицького. Т.5(№ 3). Ч.4. - Львів, 2003. - С. 265-268. (Здобувач провела аналіз та дослідження, взяла участь у написанні статті).

44. Васильчак С. В. Сегментація ринку молочних продуктів // Сільський господар № 9-10. Наук. - практ. журнал ЛНАВМ імені С.З.Гжицького. - Львів, 2004. – С.38.

45. Васильчак С. В. Маркетингова орієнтація виробників молочної продукції // Сільський господар № 11-12. Наук. - практ. журнал ЛНАВМ імені С.З.Гжицького. - Львів, 2004. – С. 35-36.

46. Васильчак С. В. Основи формування та прогнозування ціни на ринку молокопродуктів // Науковий вісник ЛНАВМ імені С.З. Гжицького. Т. 7(№1). Ч.1. - Львів, 2005. - С. 130-135.

47. Васильчак С. В. Бізнес-план розвитку молочного скотарства ДП НДГ “Комарнівське” Львівської національної академії ветеринарної медицини імені С. З. Гжицького. – Львів, 2005. – 24 с.

Матеріали конференцій, тези доповідей

48. Васильчак С. В. Аналіз розвитку молочного скотарства в Львівській області // Тези міжнар. наук.- практ. конф., присвяченої 100-річчю від часу надання академічного статусу Львівській академії ветеринарної медицини імені С.З.Гжицького. - Львів, 1997. – С. 640-641.

49. Васильчак С. В. Тенденції розвитку молочного скотарства Львівщини // Матеріали наук.-практ. конф. “Перспективи розвитку аграрного сектору економіки в ринкових умовах” в рамках проекту „Комплексний розвиток землі Любачівської та Яворівської”, фінансованого RAUCI. – Шкло, 2001. – С. 18-19.

50. Васильчак С. В. Стан молочного сектору економіки: проблеми і тенденції розвитку // Матеріали Міжнародного Форуму молодих вчених

„Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн”. – Т. 1. – Харків, 2005. – С. 137.

51. Васильчак С. В. Актуальні проблеми розвитку молокопереробних підприємств Львівщини // Збірник наук. праць III Міжнародної науково-практичної конференції „Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період”. – Хмельницький, 2005. – С. 81-83.

52. Васильчак С. В. Інтеграційні процеси у формуванні ринку молочної продукції // Вісник ЛКА. Серія економічна. Вип.18. Ч.1. Зб. наук. пр. за матеріалами міжнародної наукової конференції „Актуальні проблеми регіонального розвитку в контексті європейської інтеграції”. – Львів ЛКА, 2005. – С. 155-159.

53. Васильчак С. В. Проблемы формирования предложения молокопродуктов в Украине // Материалы II Всеукраинской конференции с международным участием “Молочный мир”. – Киев, 2005. – С. 160-164.

54. Васильчак С. В. Роль інвестиційної політики в розвитку молочного підкомплексу західного регіону України // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Аграрний форум – 2006”. – Суми, 2006. – С. 227-228.

Анотація

Васильчак С.В. Розвиток виробництва молока та ринку молочних продуктів в Карпатському регіоні України. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.07.02 - економіка сільського господарства і АПК.- Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки” УААН, Київ, 2006.

Дисертацію присвячено розв’язанню теоретичних, методологічних та прикладних проблем підвищення ефективності виробництва молока та формування і функціонування ринку молочних продуктів в конкретно взятому Карпатському регіоні, специфічні особливості якого формують певні підходи щодо вирішення відміченої проблеми.

В роботі проведено аналіз галузі молочного скотарства та особливостей функціонування ринку молока і молочної продукції в регіоні і державі в цілому, відмічено загальні закономірності та тенденції, їх узгодженість з ситуацією в країнах-члена Європейського Союзу та можливості адаптації вітчизняних реалій до вимог і преференцій Спільноти щодо розглядуваної проблеми.

Розглянуто основні засади концепції розвитку молочного скотарства з врахуванням існуючої ситуації в галузі потреби її реструктуризації та адаптації до світових, зокрема європейських тенденцій, особливі підходи щодо формування перспективних параметрів розвитку галузі, можливості і напрями регулювання ринку молока та підвищення конкурентноздатності вітчизняної продукції.

Ключові слова: методологічні підходи, продовольчий ринок, ринок молока і молочної продукції, ефективність виробництва, молочне скотарство, регіональні особливості, економічні відносини, інтеграція, державне регулювання, Європейський Союз, перспективи розвитку, стратегія.

Аннотация

Васильчак С.В. Развитие производства молока и рынка молочных продуктов в Карпатском регионе Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. – Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» УААН, Киев, 2007.

Диссертация посвящена решению теоретических, методологических и прикладных проблем повышения эффективности производства молока и формирования, функционирования рынка молочных продуктов в конкретно предполагаемом Карпатском регионе, специфические особенности которого формируют определенные подходы по отношению к решению указанной проблемы.

В работе проведено анализ отрасли молочного скотоводства и особенности функционирования рынка молока и молочной продукции в регионе и государстве в целом. Отмечены общие закономерности и тенденции, их обусловленность ситуацией в странах – членах Европейского Союза и возможности адаптации отечественных реалий к требованиям и предпочтениям общности относительно рассматриваемой проблемы.

Рассмотрены основные положения концепции развития молочного скотоводства, учитывая данную ситуацию в отрасли, потребности ее реструктуризации и адаптации к мировым, в частности, европейским тенденциям, особенные подходы относительно формирования перспективных параметров развития отрасли, возможности и направления регулирования рынка молока и повышения конкурентоспособности отечественной продукции.

Ключевые слова: методологические подходы, продовольственный рынок, рынок молока и молочной продукции, эффективность производства, молочное скотоводство, региональные особенности, экономические отношения, интеграция, государственное регулирование, Европейский Союз, перспективы развития, стратегия.

Summery

Vasylchak S.V. The Development of Milk Production and Milk Production Market in the Karpathian Region. – Manyckripts.

Speciality 08.07.02. Economy of Agriculture and AJC National Scientific Centre „ Institute of Agrarian Economics”. YAS, Kyiv, 2006.

Thesis is devoted to the isolation of some theoretical, methodological and practical problems of raising of efficiency of milk production and the formation and functioning of the market of milk products in the Karpathian Region which is really very specific in the formation of certain solution of the mentioned problem.

The analysis of the field of dairy cattle was conducted in the scientific dissertation. The author studied the problem of the peculiarities of the functioning of the milk and milk production market in the region and in the whole state.

General low-gathered features and tendencies are marked. Their conditioning by the situation in countries – members of EU and possibilities of adaptation of national realities to the tasks and preferences of the Community concerning studied problem.

Main points of the problem of the development of dairy cattle were observed having noted existing situations in the field of requirements of its restructure and adaptation to the world or European tendency, special ways of formation of perspective parameters, possibility and directions of the regulation of the milk market and increasing of the competitiveness of home production.

Key words: methodological approach, food market, milk and milk production market, effectiveness of industry, dairy cattle, regional peculiarities, economic relations, integration, state regulation, EU, perspectives of the development, strategy.